

Opleiding Sociaal Werk

Afstudeerrichting: Maatschappelijk Werk

Academiejaar 2020-2021

De Bruyn Laetitia

Brengt de ideologie van de existentiële band tussen ouders en kinderen de jeugdhulp en jeugdbescherming in moeilijkheden?

L'Estacade, 14 Rue de la Flèche 1000 Brussel

Stagebegeleiding: Mevr. Philippine Boury

Eindwerkbegeleiding: Mevr. Arzu Yentür

Ik wil Arzu Yentur, mijn praktijklector, bedanken voor al haar tijd en haar kostbare hulp bij het schrijven van dit eindwerk. Ik zou ook graag mijn collega's van l'Estacade hartelijk bedanken, voor alle debatten die mijn denken over dit onderwerp in hoge mate hebben gevoed, en voor deze unieke ervaring die mij de ogen heeft geopend voor heel wat zaken. Ik wil ook de 48 kinderen van l'Estacade bedanken, met wie ik zes maanden lang gelach en tranen heb gedeeld. Deze kinderen zijn de eersten die te lijden hebben van een systeem dat vandaag vele gebreken vertoont, en zij hebben mij ertoe aangezet dit delicate werk te ondernemen in de hoop dat hun stem op een dag zal worden gehoord.

Ik beschouw dit werk als een allereerste stap in mijn reflectie over de structurele vragen rond jeugdbescherming in België, en ik hoop later de gelegenheid te krijgen om verder te gaan in dit werk.

INHOUDSTAFEL

INTRODUCTIE	4
DE STAGE INSTELLING	6
MISSIE EN ORGANISATIE VAN LA MAISON D’ENFANTS.....	6
SPECIFIEKE MISSIE EN VISIE VAN L’ESTACADE	6
<i>Missie</i>	6
<i>Visie</i>	7
MIDDELEN EN BEPERKINGEN	8
IMPACT VAN DE SANITAIRE CRISIS VAN COVID-19.....	8
HET CLIËNTSYSTEEM	9
<i>Doelgroepen</i>	9
<i>Profiel van onze doelgroep</i>	10
BEGRIPSafbAKENING.....	11
NIVEAUS VAN DEZE IDEOLOGIE	14
INSTITUTIONEEL NIVEAU	14
JURIDISCH NIVEAU	16
<i>Internationale wetgeving</i>	17
<i>Nationale wetgeving</i>	22
GEVOLGEN VAN DE IDEOLOGIE	30
OUDERLIJKE ONVERMOGENS OF OUDERLIJKE INCOMPETENTIES?	30
LEVEN MET INADEQUATE OUDERS – PSYCHISCHE TRAUMA’S VAN KINDEREN.....	33
GEHECHTHEIDSTHEORIE	34
GEVOLGEN VAN DE IDEOLOGIE VOOR KINDEREN	36
GEVOLGEN VAN DE IDEOLOGIE VOOR OUDERS	42
CASUSSEN VAN MIJN STAGE.....	44
AL NASSER.....	44
BENSAÏD	49
LASRI	52
DUBOIS	56
RENARD	59
KRITISCHE REFLECTIES EN AANBEVELINGEN	61
BESLUIT	67
REFERENTIELIJST	70

INTRODUCTIE

Elk jaar worden ongeveer 12.000 kinderen onder de bescherming van de jeugdrechter geplaatst, en 10.000 doen een oproep bij de vrijwillige jeugdhulp (Fédération Wallonie Bruxelles, 2017), maar slechts zeer zelden wordt een min of meer volledige scheiding tussen het kind en de ouders uitgevoerd door de jeugdrechter. De wet (Code de la prévention, de l'aide à la jeunesse et de la protection de la jeunesse, 2018) beschrijft trouwens een plaatsing van een kind als de allerlaatste maatregel die genomen moet worden, en wanneer een plaatsing wel gebeurt, krijgen residentiële diensten (zoals La Maison d'Enfants) in de meeste gevallen duidelijke instructies van de rechtbank om samen met de ouders te werken aan de terugkeer van het kind naar het gezin, bij voorkeur zo snel mogelijk.

Het onderhouden van familiebanden is een gevestigde norm in de Belgische jeugdhulp, maar is het in elke situatie gerechtvaardigd? In veel gevallen is het duidelijk dat het behoud van de band de voorkeur verdient, wanneer ouders in staat zijn tot adequate en geruststellende interacties met hun kinderen. Dit zijn echter niet de situaties waar we het hier over hebben. We hebben het over duizenden kinderen die opgroeien met ouders met min of meer permanente educatieve gebreken, vaak gerelateerd aan psychologische/psychische stoornissen. In dergelijke situaties, zijn biologische ouders nog onmisbaar voor het evenwicht van het kind? Hoe kunnen we aan de psychische moeilijkheden of ontwikkelingsachterstand van een kind werken als hij thuis nog steeds geconfronteerd wordt met de inadequate interacties van zijn ouders? Hoe kunnen we aan een lange termijn project werken voor een kind met dergelijke ouders, wanneer de rechter ons ten koste van alles vraagt om aan een terugkeer naar het gezin te werken? Wat zijn de factoren die, ondanks het klinische en overduidelijke psychische leed van een kind, een rechter of hulpverlener ervan weerhouden om na te denken en beslissen over een scheiding tussen het kind en zijn ouders? We kunnen ons afvragen in hoeverre de ideologie over de familieband een rol speelt in al deze vragen.

Door hun jarenlange ervaring in de sector hebben de maatschappelijk werkers en psychologen van l'Estacade gemerkt dat een zekere mate van "scheiding" tussen ouders en kinderen soms een noodzakelijke voorwaarde is om voor het kind te kunnen zorgen en hem te laten ontwikkelen. Trouwens, het blijkt uit de verhalen van mijn collega's dat de meeste kinderen veel vooruitgang hebben geboekt tijdens de lockdown, een periode waarin ze hun ouders niet meer konden zien.

Om dit idee te ondersteunen, baseren de professionals van l'Estacade zich op ideeën die door onder andere de kinderpsychiater Maurice Berger (2011), de psychologen Christine Vander

Borghet en Sophie Tortolano (2016), de sociaal werker Jacques Trémintin (2003), de psycholoog Philippe Liébert (2015) en de doctor in psychologie Emanuelle Bonneville (2018) worden bepleit. Deze deskundigen stellen namelijk dat het in sommige gevallen onmogelijk zal zijn om een begeleiding van een kind op te starten zolang het kind nog geconfronteerd wordt met de moeilijkheden van zijn gezin, zonder daarin sterk ondersteund te worden. Dit idee is sterk in strijd met de algemene overtuiging dat een kind in elk geval zijn ouders nodig heeft.

Het is niet mijn bedoeling om de fundamentele waarde van het gezin, en het meest fundamentele recht van kinderen om bij hun ouders op te groeien, in twijfel te trekken. Ik blijf er vast van overtuigd dat dit recht in de overgrote meerderheid van de gevallen moet worden verdedigd en geëerbiedigd. Niettemin heb ik na zes maanden stage kunnen inzien dat sommige situaties helaas veel complexer zijn dan wij ons voorstellen en dat sommige kinderen van hun ouders moeten worden beschermd, door een scheiding en soms zelfs een verbreking van het contact. Helaas heb ik gemerkt dat het huidige systeem het niet mogelijk maakt aan deze scheiding of verbreking te denken, althans niet snel genoeg. Het idee van scheiding stuit zeer dikwijls op hevig verzet dat het bijhouden van het gezin of althans het behoud van de band verdedigt, ondanks mishandelende of verwaarlozende ouders die ons jarenlang hebben laten zien dat zij niet in staat zijn te veranderen.

In het licht van deze observaties, zou ik graag vraagtekens zetten bij het al dan niet bestaan van een “ideologie van de existentiële band” in België, evenals bij de mogelijke oorzaken en gevolgen ervan. Dit om de jeugdbescherming in België vanuit een nieuwe invalshoek te benaderen en de lezer ertoe aan te zetten vragen te stellen over dit onderwerp. Mijn hoop is dat er eindelijk een professioneel debat kan ontstaan rond de “ideologie van de familieband” in plaats van een gepassioneerde polemiek.

DE STAGE INSTELLING

MISSIE EN ORGANISATIE VAN LA MAISON D'ENFANTS

L'Estacade is een afdeling van de vzw "La Maison d'Enfants de la Reine Marie-Henriette" (ook "La Flèche" genoemd), opgericht in 1863. La Maison d'Enfants verwelkomt en begeleidt kinderen van 0 tot 14 jaar, waarvan de meeste afkomstig zijn uit gezinnen in grote moeilijkheden van allerlei aard.

Vandaag de dag bestaat La Maison d'Enfants uit 6 verschillende diensten die in nauwe samenwerking op dezelfde site werken. Ongeveer 200 kinderen worden aan haar toevertrouwd voor opvang in kleine wooneenheden of voor de opvolging in gezinnen. Rond 140 mensen werken in multidisciplinaire teams.

De zes verschillende diensten zijn:

- L'Estacade: residentiële opvang voor 48 kinderen, van 2.5 jaar tot 14 jaar
- Le Tremplin: contextbegeleiding voor kinderen van 0 tot 18 jaar en hun families
- Le Pertuis: residentiële dienst voor observatie en oriëntatie, voor kinderen van 6 tot 12 jaar, voor een verblijf van maximum 6 maanden
- La Maison des Petits: residentiële opvang voor 34 kinderen, van 0 tot 6 jaar
- La Pouponnière: gespecialiseerde kinderopvang dienst, voor kinderen van 0 tot 6 jaar
- La Crèche: dagverblijf voor 66 kinderen van 0 tot 3 jaar oud

SPECIFIEKE MISSIE EN VISIE VAN L'ESTACADE

MISSIE

L'Estacade biedt opvang aan 48 kinderen, op vraag van de ouders (via l'Aide à la Jeunesse) of op vraag van de jeugdrechter als de hulpverlening niet vrijwillig gebeurt (Protection de la Jeunesse).

De kinderen zijn verdeeld in 4 wooneenheden, van maximum 12 kinderen, waar ze omkaderd worden door een multidisciplinair team van opvoeders, psychologen en maatschappelijk werkers.

De doelen van l'Estacade zijn:

- Kinderen begeleiden die grote familiale moeilijkheden ondervinden, door middel van een onthaal en begeleiding van het gezin
- Een geïndividualiseerd pedagogisch project uit te werken voor elk kind:
 - o Om zijn fysieke, psychologische en materiële veiligheid te garanderen;
 - o Om de ontwikkeling van het kind te respecteren en zijn/haar potentieel te ontwikkelen;
 - o Om het kind open te stellen voor een extern sociaal leven door middel van vrijetijdsactiviteiten
- De familie begeleiden in zijn eigen moeilijkheden
 - o Haar band met het kind, haar ouderlijke functie en haar opvoedkundige rol te ondersteunen;
 - o De dysfuncties die tot het mandaat hebben geleid proberen op te lossen

In de praktijk worden deze doelen bereikt door een groot aantal taken verdeeld tussen opvoeders, psychologen en maatschappelijk werkers. Deze taken omvatten bijvoorbeeld gesprekken met het gezin en verwijzing van de ouders naar gespecialiseerde diensten met wie we samenwerken, begeleiding van kinderen en verwijzing naar gespecialiseerde therapeuten en psychiaters, begeleiding van bezoeken ouder-kind... Deze taken worden verder in het verslag beschreven.

VISIE

Bij l'Estacade wordt het kind centraal aan alle zorgen gesteld. Zijn specifieke behoeften en de ontwikkeling van zijn capaciteiten bepalen de sociaal-educatieve acties en de organisatie van de werk- en leefruimtes. Het pedagogische project, dat gericht is op het verwelkomen, begeleiden en opvoeden, omvat ook een zorgdimensie in de breedste zin van het woord om het fysieke en psychische leed van het kind aan te pakken.

Deze visie waar het kind centraal staat heb ik sterk gemerkt tijdens mijn stage. De noden en belangen van het kind hebben de hoogste prioriteit in ons werk, zozeer zelfs dat l'Estacade zijn methoden soms moet rechtvaardigen omdat ze zich onderscheiden van andere instellingen.

L'Estacade wordt soms bekritiseerd door verschillende diensten, instellingen en rechters van de jeugdhulp. Sommigen zijn van mening dat de organisatie de ouders aan de zijlijn zet en zich daardoor "te veel" op de behoeften van het kind concentreert. In tegendeel, tijdens mijn stage heb ik gemerkt dat l'Estacade zoveel mogelijk met de ouders werkt, maar het zal altijd het welzijn van het kind op de eerste plaats zetten. Op basis van klinische observaties van het kind (gebaseerd op gehechtheidstheorieën en kinderontwikkelingspsychologie) kan het team dan soms een standpunt innemen door een vermindering van het contact met de ouders te vragen, omdat zij bijvoorbeeld constateren dat het kind na elk bezoek achteruitgaat, of dat het kind psychisch lijdt in de aanwezigheid van zijn ouders. Bovendien, zal l'Estacade de ouder niet

'dragen' boven zijn capaciteiten. Als ze merken dat, ondanks alle steun en het werk dat Estacade in de loop van de maanden met hem heeft gedaan, de ouder afhaakt of nog steeds zijn kind niet prioritair zet, zal l'Estacade soms aan de rechter vragen om alleen begeleide bezoeken te aanvaarden, of zelfs de bezoeken te verminderen. Deze methoden worden ingevoerd met als doel het kind zo goed mogelijk te beschermen en hem te begeleiden bij het zich bewust worden van zijn gezinsrealiteit. Hoewel l'Estacade beseft welk leed dat dit de ouder kan aandoen, blijft de bescherming en het welzijn van het kind de prioriteit.

MIDDELEN EN BEPERKINGEN

Om hun doel te bereiken, krijgt l'Estacade elk jaar subsidies van l'Aide à la Jeunesse, omdat het een erkende instelling is. Een bepaald aantal contracten worden ook gefinancierd door "le Fonds Maribel Social". Daarnaast, om bepaalde specifieke projecten te financieren (evenementen, vakanties...) ontvangt de instelling donaties van particulieren. Helaas is hun budget toch heel beperkt, wat natuurlijk een impact heeft op de middelen die ze hebben om hun doelen te bereiken.

Ik heb dit vooral gemerkt wat betreft het aantal personeelsleden. Voor 48 kinderen zijn er 2 voltijdse maatschappelijk werkers, 2 halftijdse psychologen en 25 opvoeders. Dit maakt ons werk soms erg moeilijk en dwingt ons om keuzes te maken in onze taken. Onze 38 uren werk weken worden meestal verdeeld als volgt: 8 uren voor multidisciplinaire vergaderingen, 6 uren van gesprekken met ouders (dus ongeveer 6 situaties), 4 uren van hoorzittingen, 3 uren van begeleiding van bezoeken, 10 uren van redactie van verslagen en nota's, 7 uren van e-mails en telefoongesprekken. Elk maatschappelijk werker volgt 24 situaties, wat betekent dat het moeilijk is om de ouders meer dan één keer om de twee weken te ontvangen met gelijkaardige weken.

Ik vind dit heel jammer, want ik vraag mij af wat we zouden kunnen bereiken met meer tijd. Als we elke ouder tenminste één of twee keren per week zouden kunnen zien, zouden we meer in diepte kunnen werken maar vooral ook veel vlugger. Dit gebrek aan middelen maakt ons werk als maatschappelijk werker heel traag, wat ook natuurlijk een enorm impact kan hebben op het welzijn en ontwikkeling van de kinderen, maar ook op het vertrouwen van de ouders. Ik heb al veel gehoord tijdens gesprekken met ouders dat ze vinden dat alles te veel tijd neemt, dat hun kinderen al jaren geplaagd zijn maar ze hebben het gevoel dat ze geen vooruitgang met ons boeken. We begrijpen hoe ze zich voelen en we proberen alles in het werk te stellen om sneller vooruit te gaan, maar onze beperkte middelen verhinderen ons soms om dat te doen.

IMPACT VAN DE SANITAIRE CRISIS VAN COVID-19

Bij l'Estacade, net als elders, hebben wij onze werking moeten aanpassen aan de Covid-19 sanitaire maatregelen. In maart 2020 waren de deuren van l'Estacade gesloten tijdens de twee maanden van lockdown, maar deze keer hebben ze beslist om dit niet te doen. Een tweede lockdown betekende voor een tweede keer de bezoeken tussen ouders en kinderen stoppen en de afspraken met de ouders annuleren. Dit zou natuurlijk opnieuw een enorm impact hebben gehad op onze vertrouwensrelatie en werk met de ouders, en de relatie ouder-kind. Omdat we geen strikte instructies hebben gekregen van l'Aide à la Jeunesse, heeft onze directie besloten om deze keer "open" te blijven. Dit betekent dat bezoeken en afspraken doorgaan, maar de beschermingsmaatregelen worden verstrengd. Elke volwassene draagt een masker (de ouders krijgen een nieuw masker als ze aankomen) en we ontsmetten elke kamer na een afspraak of bezoek. Tot nu toe hebben we een grote golf van besmettingen vermeden, waarschijnlijk dankzij de beschermingsmaatregelen.

Al deze maatregelen maken ons werk natuurlijk veel meer ingewikkeld, en een mondkapje dragen maakt het ook niet gemakkelijk om over gevoelige zaken te spreken of een vertrouwensrelatie op te bouwen, maar we proberen zoveel mogelijk ons werk verder te doen.

HET CLIËNTSYSTEEM

DOELGROEPEN

De voornaamste doelgroep van de organisatie zijn kinderen die bescherming nodig hebben door hun problematische thuissituaties.

Een andere doelgroep van l'Estacade zijn de ouders van de kinderen die hier verblijven. De maatschappelijk werkers en de psychologen ontmoeten regelmatig de ouders om ze te begeleiden en samen te werken aan hun problematieken die tot de plaatsing hebben geleid.

Ten laatste, de bredere familie en omgeving van het kind zijn ook een doelgroep omdat l'Estacade hen zoveel mogelijk wil betrekken zodat het kind zo goed mogelijk omringd en ondersteund wordt.

Deze doelgroepen komen in contact met de instelling via twee kanalen: de vrijwillige jeugdhulp (l'Aide à la Jeunesse) of door de jeugdrechtsbank (le Tribunal de la Jeunesse). Bij l'Estacade komt de overgrote meerderheid van de verzoeken van de rechtsbank. Van alle situaties die we vandaag de dag volgen, worden er maar 3 door "l'Aide à la Jeunesse" (en dus niet de rechtsbank) opgevolgd.

Ik zou niet zeggen dat onze hele doelgroep wordt bereikt. Volgens SOS Enfants zijn er gemiddelde 5 à 6 gevallen van mishandeling bij kinderen per dag in Brussel alleen (CODE, 2018). Duizenden kinderen staan op wachtlijsten elke jaar in België voor jeugdhulp (Schuermans &

Poppe, 2017). Bovendien heeft SOS Enfants sinds de covid een sterke toename gezien van meldingen van kinderen in gevaar (Belga, 2021). De wachtlijsten worden steeds langer, en duizenden kinderen worden in hun familie gehouden ondanks situaties van misbruik of verwaarlozing. Met onze 48 plaatsen bij l'Estacade bereiken we dus helaas niet de hele doelgroep die onze diensten aanvraagt.

PROFIEL VAN ONZE DOELGROEP

De oorsprong van de kinderen die we verwelkomen blijft multicultureel, alhoewel de meerderheid Belgisch is hebben de meeste van onze kinderen een migratieachtergrond. De meeste ouders zijn relatief jong, tussen 20 en 30 jaar oud, en de meerderheid van de moeders hebben hun eerste kind gehad voor de leeftijd van 23 jaar. Meestal gaat het over laaggeschoolde ouders, die zich in precare socio-economische situaties bevinden. Veel van de ouders waren zelf slachtoffer van mishandeling of nalatigheid in hun jeugd, en een deel waren ook zelf geplaagd. Hieronder zijn er enkele cijfers die het profiel van onze cliënten goed beschrijven. Deze cijfers zijn gebaseerd op wat we weten van de situatie, maar ze moeten waarschijnlijk verhoogd worden omdat we vaak alle informatie rond een situatie niet krijgen.

In mei 2021, begeleiden we actief 48 kinderen. Deze cijfers komen van de individuele dossiers van de kinderen van l'Estacade:

- 36/48 kinderen hebben ouders met grote financiële moeilijkheden OF die afhangen van de OCMW
- 25/48 kinderen zijn deel van één familie met minstens 3 kinderen
- 17/48 kinderen hebben éénouder gezinnen (er is sprake van verval van rechten voor de ander OF de ander heeft zich niet meer aangemeld)
- 26/48 kinderen hebben tenminste één ouder die ook in aanraking met de jeugdhulp kwam OF werd ook geplaagd tijdens zijn jeugd
- 10/48 kinderen hebben tenminste één ouder die ooit geen geldige verblijfstitel in België heeft gehad
- 19/48 kinderen hebben tenminste één ouder die al in aanraking is gekomen met de politie/justitie
 - o Waarvan 10 al in gevangenis hebben gezeten
- 21/48 kinderen hebben een migratieachtergrond
- 9/48 kinderen hebben tenminste één ouder met een erkende psychiatrische stoornis
- 13/48 kinderen hebben tenminste één ouder die ooit dakloos is geweest en/of heeft ooit in een centrum voor daklozen verbleven
- 10/48 kinderen hebben tenminste één ouder die momenteel werkt

BEGRIPSAFBAKENING

Om het begrip “ideologie van de existentiële familiale band” beter te begrijpen, moet men eerst de termen ‘ideologie’ en ‘existentiële band’ definiëren. Een ideologie kan worden beschreven als een systeem van ideeën, een theorie, ontwikkeld door een externe partij, beschouwd als algemeen toepasbaar op een groot aantal situaties (Berger, 2011). In deze zin kan een ideologie de complexiteit van een situatie elimineren. Een existentiële band is een niet te ontkennen, onomkeerbare verhouding tussen een kind en zijn ouders (De Maertelaere, 2020). Met deze existentiële relaties komen er existentiële loyaliteitsbanden gepaard, zelfs als het kind geen meer contact heeft met zijn ouders. De verhouding zal er altijd zijn en altijd blijven, door de biologische en erfelijke verwantschap.

De ideologie van de existentiële band tussen biologische ouders en hun kinderen wordt door de pedopsychiater Maurice Berger beschreven als “een principiële stelling volgens welke het behoud van een frequente fysieke band tussen het kind en zijn of haar ouders een absolute en onaantastbare waarde heeft” (Berger, 2011). Deze ideologie impliceert dat de ouder/kind band “inherent goed” is (Liébert, 2015). Het principiële standpunt van de absolute waarde van een band tussen ouders en kind zou dus de complexiteit van de jeugdbescherming elimineren. Door de complexiteit van elke situatie uit het oog te verliezen, is het moeilijker voor hulpverleners en rechters om hun werk en acties op de klinische evolutie van het kind te richten, in plaats van de principiële stelling te gebruiken als uitgangspunt (Liébert, 2015).

Meerdere psychiaters, onderzoekers en hulpverleners hebben al over deze ideologie geschreven, waaronder Maurice Berger, Jacques Trémintin, Philippe Liébert, Denise Bass, Marina Stephanoff... Hun ideeën worden niet altijd gewaardeerd en geaccepteerd door de maatschappij of de jeugdzorg, waarschijnlijk omdat hun standpunten aan onze meest absolute waarden raken en ons confronteren met een realiteit die moeilijk te accepteren is. Volgens Jacques Trémintin (2003), een Franse sociaal werker, worden deze principes soms beleefd als “een roekeloze aanval op een vorm van religie: de sacralisatie van familierelaties.”. Ondanks de ontvangen kritiek en de polemiek die door hun werk is ontstaan, blijven auteurs zoals Berger, Trémintin en Liébert nog steeds hun ideeën en expertise delen. Zij verdedigen immers allemaal, door hun jarenlange ervaring en observatie, dat een band tussen ouders en kind op zich niet goed of slecht kan zijn, maar dat het eerder afhangt van de ouderlijke capaciteiten. Volgens deze auteurs wordt de mens niet per definitie met ouderlijke competenties geboren of hiermee voorbehouden. Het is niet omdat een volwassene een biologische ouder is, dat hij of zij psychisch gezien ook een ouder is. Er zijn ouderlijke capaciteiten die gedeeltelijk of niet bestaan, ongeacht de psychologische, educatieve of financiële steun die we aan de ouder kunnen geven.

Volgens Emmanuelle Bonneville (2018), een dokter in psychologie, kan een ouder soms niet, of wil een ouder soms niet, van zijn kind houden. Er zijn ouders die zich vervolgd voelen door hun kind, door onbegrip, angst of woede, en die dan hun controle kunnen verliezen en hun kind misbruiken of mishandelen. Trauma's uit het verleden kunnen ook de ouder-kind relatie soms achtervolgen en gehechtheid en genegenheid voorkomen. Soms is liefde ook niet genoeg, of het kan gepassioneerd, verstikkend of destructief zijn. De vraag is dan of deze moeilijkheden maar tijdelijk of chronisch zijn? Meerdere psychiaters spreken van "chronische psychopathologie van opvoeding", een klinisch feit dat al tientallen jaren bekend is. Winnicott (1969) was de eerste die er in 1956 op wees dat sommige ouders niet psychisch in staat zijn om de basisbehoeften van hun kind te beantwoorden. Al 60 jaar geleden, nodigde Winnicott ons uit om dit feit toe te geven, zelfs als het betekent dat we enkele van onze nobelste ideologieën moeten opgeven. In een tijd waarin ouderlijke vaardigheden beschouwd worden als iets aangeboren, hoe kan iemand zich voorstellen dat hij voor een seconde niet in staat is om een ouder te zijn (Trémintin, 2003b). Nochtans is de erkenning van dit tragische feit noodzakelijk om de ontwikkeling en de geestelijke gezondheid van duizenden kinderen elk jaar te waarborgen.

Ondanks de meerdere oproepen van psychiaters en psychologen, blijkt het niet alleen dat deze ideologie nog altijd in de jeugdbescherming bestaat, maar het is nog altijd ook breed gedeeld en geworteld in onze samenleving. De oorsprong ervan zal in de volgende hoofdstukken worden geanalyseerd. Volgens Berger is er in de maatschappij een grote verwarring tussen de gedachte "niets vervangt een moeder" en "niets vervangt een geschikte moederlijke functie" (Berger, 2011). Deze verwarring ligt volgens hem aan de basis van de ideologie die vandaag de dag in bijna ieders gedachten en waarden is ingebed. Maar meerdere psychiaters en psychologen zijn het over eens dat de noden voor de psychische ontwikkeling van een kind ook door iemand extern aan de biologische ouders worden vervuld, waardoor de ideologie ineens geen zin meer heeft (Berger, 2011; Bowlby, 1969; Guedeney, 2010). Het is duidelijk en welbekend dat een kind een constante, betrouwbare en gastvrije omgeving nodig heeft, die hem in staat stelt de stadia van psychologische ontwikkeling te doorkruisen (Guedeney, 2010). Het is dus niet zozeer de mythische band met zijn biologische ouders dat een kind nodig heeft, maar voldoende moederschap dat hem een gevoel van veiligheid kan geven (dankzij de fysieke en emotionele duurzaamheid van de volwassene, zijn betrouwbaarheid, soliditeit en weerstand tegen aanvallen), een gevoel van eigenwaarde (door voldoende bewonderd te zijn) en gedeeld plezier (door de uitwisseling van glimlachjes en strelingen) (Trémintin, 2003). Deze functies en kwaliteiten houden niet rechtstreeks verband met de biologische afstamming en kunnen dus door andere personen worden uitgeoefend, bijvoorbeeld pleeggezinnen of institutionele hulpverleners (Berger, 2011).

Bovendien, volgens Jacques Trémintin (2003) wordt het jeugdbeschermingssysteem vandaag gevoed door ideologieën losgekoppeld van de werkelijkheid. Deze ideologieën sluiten de existentiële band tussen kind en ouders in één schema op, en maken het onmogelijk om rekening te houden met de diversiteit in de manieren waarop ouders en kinderen al dan niet verbonden blijven. Dit heeft als gevolg dat elke mogelijke scheiding tussen ouders en kind als een mislukking wordt gezien, terwijl het in bepaalde situaties een kans kan zijn voor het kind om te profiteren van een proces van gehechtheid en identificatie dat een evenwichtige toekomst garandeert. We mogen natuurlijk zeker niet uit het oog verliezen dat het scheiden van een kind van zijn ouders voor een plaatsing een van de meest serieuze ingrepen is, en een ongerechtvaardigde scheiding een tragedie is. Maar al te vaak vergeten we eraan toe te voegen dat een scheiding die niet wordt uitgevoerd wanneer nodig is, ook rampzalig is (Bass & Stéphanoff, 2007). Zolang kinderen bij hun familie blijven, profiteren veel kinderen die behandeld worden voor psychische problemen niet van de geboden zorg.

Maar deze ideologie speelt niet alleen een rol bij het al dan niet plaatsen van een kind. Ze komt ook tot uiting in de vraag naar de regelmatigheid van de ontmoetingen tussen ouders en kind, het doel van de plaatsing en het lange termijn project van het kind. Inderdaad, de vooruitgang die wordt geboekt door de scheiding, die gepaard gaat met zorg, kan in sommige gevallen ondermijnd worden door elke ontmoeting tussen ouders en kind. In dergelijke situaties doet zich dus ook de vraag voor of deze ontmoetingen langdurig moeten worden opgeschort (Berger, 2011). Bovendien, wanneer een scheiding plaatsvindt, krijgen veel hulpverleners de opdracht om snel naar het terugkeren van het kind in de familie toe te werken. Maar kan het terugsturen van een kind een doel op zich zijn? Moeten we ons niet eerder richten op de ontwikkeling van het kind en zijn behoeften, voordat we zo'n duidelijk en vaak ambitieus doel stellen?

Hier zijn al enkele redenen om deze ideologie in vraag te stellen. In de komende hoofdstukken zullen we verder zijn bestaansrecht (of niet) onderzoeken. Een ideologie is per definitie niet gebaseerd op feitelijke gegevens, maar meer op ideeën, opinies en gedachten. Het is dus interessant om de oorsprong ervan te bestuderen, in welke gevallen deze ideologie problematisch kan zijn en wat de gevolgen ervan zijn.

NIVEAUS VAN DEZE IDEOLOGIE

INSTITUTIONEEL NIVEAU

Institutioneel gezien bestaan er meerdere methoden en ideeën die de ideologie van de familiale band voeden. Het gaat hier over de houding en werking van de verschillende hulpverleners en spelers in de jeugdbescherming.

Eerst, veel hulpverleners hebben het heel moeilijk om de pijn van de ouders in evenwicht te brengen met het psychologische en psychische leed van het kind. Doordat ze op vele vlakken meer op de ouders dan het kind lijken, door leeftijd, maturiteit en levensfase, identificeren veel hulpverleners zich met de ouders. In dergelijke situaties, raken deze hulpverleners verstrikt in de emoties van de ouders, zoals de woede en het lijden dat zou kunnen ontstaan uit een scheiding met hun kind. Hun empathie, die versterkt wordt door de identificatie, voorkomt dat er beslissingen worden genomen over het welzijn van het kind (Lambert, 2013). Bovendien, vinden hulpverleners het soms moeilijk een onderscheid te maken tussen de reële ouders en het fictieve, ideale beeld dat sommige ouders voorhouden. Hulpverleners kiezen dan om de ideale ouders te zien, omdat de kracht van de ontkenning van de ouders zo groot is dat hulpverleners de werkelijkheid niet zien en zich met deze fictieve ouders identificeren (Berger, 2011). Het gebeurt ook dat hulpverleners bepaalde modellen van “goed” ouderschap op hun cliënten projecteren. In deze gevallen wordt een scheiding als een kinderontvoering gezien en beleefd door de hulpverleners, die zich heel schuldig voelen (Bonnevillie, 2018).

Het resultaat is een opeenvolging van meningen en oordelen van hulpverleners en rechters waarbij de identificatie met het kind weinig aandacht krijgt, en de identificatie met de ouders voorop staat (Bonnevillie, 2018). In elke menselijke interactie speelt de identificatie met de ander een rol. Dit kan een enorme impact hebben op ons gedrag en onze reacties op anderen. Het is belangrijk om als professional bewust te zijn van deze identificatie, zodat we ons er niet door laten beïnvloeden (Slots, 2020). Helaas merken we dat dit in de jeugdzorg nog steeds te veel invloed heeft op het besluitvormingsproces. Sommige hulpverleners, die zeer geïdentificeerd zijn met de ouders, houden een pleidooi voor hen, zonder enige werkelijk plausibele verwijzing naar de klinische toestand van het kind. We kunnen ons in dergelijke situaties afvragen of de passionele emoties en waarden niet te veel plaats innemen, in plaats van klinische observaties en verstand?

Bovendien werken hulpverleners soms met allerlei fictieve voorstellingen van wat zou kunnen gebeuren in het geval van een scheiding tussen ouders en kind. Ze hebben bijvoorbeeld angst

voor een psychische decompensatie, en zelfs soms zelfmoord van de ouders. De pedopsychiater Maurice Berger (2011) deconstrueert deze angst, doordat hij nooit in zijn lange carrière een terugval van een ouder heeft gezien, of erger nog, een zelfmoord. In plaats daarvan heeft hij vaak opluchting bij de ouders geobserveerd, vooral bij diegene die deels bewust waren van hun onbekwaamheid en ongeschiktheid. Anderen vinden andere manieren om met de afwezigheid om te gaan, zoals het construeren van een denkbeeldig idee dat het kind binnenkort weer terugkomt (ze regelen bijvoorbeeld de kamer, zetten de pantoffels klaar...). In deze gevallen staat het imaginaire kind weer centraal, wat ook helpt om de afwezigheid van het echte kind zonder wanhoop te dragen. In andere gevallen zijn hulpverleners en professionals bang dat de ouders een nieuw kind zullen krijgen om de leegte te vullen. Maurice Berger (2011) kon dit argument opnieuw weerleggen, omdat hij de volgende zwangerschappen van de ouders in kwestie nooit in verband heeft kunnen brengen met de plaatsing van het kind. Deze ouders blijven inderdaad regelmatig kinderen krijgen, maar niet regelmatig dan voor de scheiding, waardoor de link niet bevestigd kan worden. Deze fictieve voorstellingen dringen vaak binnen in de reflectie over de situatie, helaas ten nadele van de evaluatie van het respectievelijke lijden van het kind en zijn ouders. Berger (2011), met zijn 30-jarige carrière, observeerde eerder dat een benadering waarbij men de biologische band niet idealiseert, het aantal geestelijk zieke kinderen doet afnemen zonder het aantal geestelijk zieke ouders te doen toenemen.

Ten derde, instellingen en organisaties van de jeugdzorg kampen vaak met een tekort aan middelen. Dit heeft een dubbel effect, ofwel kan het de ideologie verder voeden, ofwel vermijdt het de nodige instrumenten en opleidingen aan te bieden om de ideologie te deconstrueren. Ter illustratie van het eerste geval, laten we het voorbeeld nemen van een maatschappelijk werker die een enorm aantal dossiers moet opvolgen. In dit geval zal hij zeker in een soort "urgentie" werken, waarbij hij voor de meest dringende gevaarlijke situaties tijdelijke oplossingen zal proberen te vinden. In deze context is het voor de maatschappelijk werker moeilijk om na te denken over de lange termijn projecten van de kinderen, de mogelijke permanente onvermogens van de ouders te evalueren en bijvoorbeeld met zijn team over een mogelijke scheiding te praten. Vandaag vraagt dit soort beslissingen inderdaad om meer debat en argumentatie, en dus veel meer tijd, dan een beslissing van behoud van het kind in de gezinsomgeving. Maar tijd hebben de maatschappelijk werkers vaak niet. Dit gebrek aan middelen voedt dus op een of andere manier de ideologie van het behoud van het kind in de gezinsomgeving (Berger, 2011). Verder, hulpverleners zijn vaak onvoldoende opgeleid om een situatie van chronisch ouderlijk onvermogen in kaart te brengen. Ze zijn niet opgeleid om een onderscheid te maken tussen dergelijke situaties en situaties die het gevolg zijn van tijdelijke ouderlijke onbekwaamheid. Er bestaat vaak verwarring tussen deze twee omstandigheden, die nochtans niet dezelfde realiteiten dekken en dus niet dezelfde vormen van zorg vereisen (Bonneville, 2018). Om dit verschil te kunnen maken en zo de ideologie van de familieband in

bepaalde situaties te deconstrueren, zouden deze hulpverleners moeten worden opgeleid, maar dit vereist natuurlijk een budget, tijd en middelen van de instellingen.

Ten slotte, er is bij de besluitvorming bij de rechtbank een globale ontkenning van de huidige wetenschap wat betreft de ontwikkeling van een kind en zijn primaire behoeften. De bevinding dat sommige kinderen onbehandelbaar worden als ze opgroeien met ernstige inadequaat ouders dateert al van 1920 (Berger, 2011). Al in 1971 werd erop gewezen dat de ontwikkelde kennis over de minimale psychologische behoeften van een kind niet echt in aanmerking wordt genomen als het gaat om het beslissen over bepaalde maatregelen om kinderen te beschermen waarvan de ouders tijdelijk of permanent in gebreke blijven (Soulé & Noël, 1971). Het resultaat is een ernstige psychische stoornis met vaak dramatische gevolgen. Deze feiten zijn bij bijna iedereen bekend, maar als ze bij de besluitvorming worden genoemd, worden ze terzijde geschoven om “de ouders een tweede kans te geven” (Berger, 2011). Sociale professionals hebben vaak het idee dat we een nieuwe kans moeten geven aan ouders, dat “het beter is voor een kind om een moederfiguur te hebben dan helemaal niets”, maar meerdere pedopsychiaters en hulpverleners wijzen erop dat dit denken eerder gebaseerd is op passionele elementen dan op klinisch onderzoek (Bonneville, 2018; Liébert 2015; Berger 2004). Accepteren dat sommige educatieve moeilijkheden permanent zijn, zelfs als ze niet op dezelfde manier worden uitgedrukt met de verschillende kinderen in een gezin, is een moeilijke stap om te nemen. Dit idee van een definitieve ‘handicap’ kan door sommige mensen als onaanvaardbaar worden beschouwd. Wat dan op spel staat voor de samenleving als geheel, maar meer specifiek voor sociale professionals, is rouw, ontgoocheling en depressie (Bonneville, 2018). Hoe kunnen hulpverleners en rechters die de last hebben om over een scheiding te beslissen, in een dergelijke context iets anders denken dan schuld of falen (Bass & Stephanoff, 2007)?

JURIDISCH NIVEAU

Op juridisch vlak is deze ideologie ook op meerdere niveaus zichtbaar. Aan de ene kant, bestaan er wetten en decreten die de sacralisatie van biologische familiebanden voeden, en aan de andere kant illustreren bepaalde werkingen en methodes van jeugdrecht de ideologie in kwestie. De vraag is dus of deze ideologie haar oorzaken vindt in bepaalde wetten, of andersom. Ongetwijfeld is er een wederzijdse beweging, waarbij beide kanten elkaar beïnvloeden.

Om een betere zicht te krijgen op de wisselwerking tussen ons Belgische recht en het bestaan van deze ideologie, is het eerst noodzakelijk om een overzicht te hebben van de internationale

en nationale wetgeving over de rechten van het kind. Op internationaal vlak, hebben voornamelijk het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK), het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden (EVRM) en jurisprudentie van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) een rol gespeeld in de evolutie van kinderrechten (CODE, 2012). Op nationaal vlak zal de Belgische wetgeving geanalyseerd worden, evenals gemeenschapsdecreten en -verordeningen, in het bijzonder die van de "Aide à la Jeunesse" van de Federatie Wallonië-Brussel.

INTERNATIONALE WETGEVING

Het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind

Het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind, opgesteld door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, ligt aan de basis van de Belgische jeugdrecht. Dit verdrag is in 1989 aangenomen, in 1991 door België goedgekeurd en in 1992 in werking getreden (Mathieu, & Rasson, 2013). Het was een belangrijke stap voorwaarts op het gebied van de bescherming van kinderen: door het verdrag goed te keuren, verbindt de staat die partij is zich ertoe de rechten die het verdrag voorschrijft, ten uitvoering te brengen en te handhaven. Het is de allereerste keer dat het kind houder is van subjectieve rechten, en als individu in zijn eigen recht wordt beschouwd (CODE, 2012). Bepaalde artikels en principes van dit Verdrag, hieronder besproken, hebben een rol gespeeld in ons beeld van familiebanden en de plaats van een kind in onze samenleving.

- De rol van de familie in de ontwikkeling van het kind

In de inleiding erkent het Verdrag de fundamentele rol van het gezin in de ontwikkeling van het kind. Het wordt voorgesteld als "de kern van de samenleving en de natuurlijke omgeving voor de ontplooiing en het welzijn van al haar leden en van kinderen in het bijzonder" (V.N., 1989). Het gezin moet de bescherming en hulp krijgen die het nodig heeft om zijn rol in de gemeenschap ten volle te kunnen spelen.

- Het belang van het kind

Artikel 3 bepaalt dat bij alle beslissingen die betrekking hebben op kinderen, ongeacht of deze worden genomen door openbare of particuliere instellingen voor maatschappelijk welzijn, rechtbanken, administratieve autoriteiten of wetgevende organen, de belangen van het kind de eerste overweging vormen. Het belang van het kind is een breed begrip, gebaseerd op een

beoordeling van alle belangen van een kind in een specifieke situatie. Bijvoorbeeld, een plaatsingsbesluit moet overwogen worden in het licht van de bijzondere omstandigheden van elk kind, zoals leeftijd, geslacht, niveau van maturiteit, ervaring en zijn sociale en culturele context (inbegrepen zijn familiale situatie).

Wanneer kinderen om welke reden dan ook van hun familie zijn gescheiden, moet de mogelijkheid en wenselijkheid van terugkeer uitsluitend worden beoordeeld vanuit het oogpunt van het belang van het kind. Wanneer de "belangen" van het kind en de "belangen" van een ander persoon op gespannen voet met elkaar staan, moeten de belangen van het kind voorrang krijgen (CODE, 2012). Het belang van het kind is een concept dat geleidelijk aan een prominente plaats innam in de kinderbescherming. Dit wordt hieronder nader besproken.

- *Het recht op overleven en ontwikkeling*

Artikel 6 van het Verdrag erkent dat elk kind een onweerlegbaar recht op leven heeft en dat de staten die partij zijn het voortbestaan en de ontwikkeling van elk kind moeten waarborgen. Dit houdt in dat zij een omgeving moeten creëren die bevorderlijk is voor een zo groot mogelijke overleving en ontwikkeling van het kind op een wijze die in overeenstemming is met de menselijke waardigheid en die het kind voorbereidt op een individueel leven in een vrije maatschappij. Dit principe is nauw verbonden met het principe van het belang van het kind.

- *Het recht om in een gezin te leven en door de ouders te worden opgevoed*

Artikel 7, alinea 1, bepaalt dat het kind het recht heeft, voor zover mogelijk, om zijn ouders te kennen en door hen te worden verzorgd.

- *Het recht om familierelaties te onderhouden*

In Artikel 9 wordt het recht op het onderhouden van gezinsbanden als volgt omschreven: "De Staten die partij zijn, waarborgen dat een kind niet wordt gescheiden van zijn of haar ouders tegen hun wil, tenzij de bevoegde autoriteiten onder voorbehoud van de mogelijkheid van rechterlijke toetsing, in overeenstemming met het toepasselijk recht en de toepasselijke procedures, beslissen dat deze scheiding noodzakelijk is in het belang van het kind. Een dergelijke beslissing kan noodzakelijk zijn in een bepaald geval, zoals wanneer er sprake is van misbruik of verwaarlozing van het kind door de ouders, of wanneer de ouders gescheiden leven

en er een beslissing moet worden genomen ten aanzien van de verblijfplaats van het kind.” Dit wordt gevolgd door “De Staten die partij zijn, eerbiedigen het recht van het kind dat van een ouder of beide ouders is gescheiden, op regelmatige basis persoonlijke betrekkingen en rechtstreeks contact met beide ouders te onderhouden, tenzij dit in strijd is met het belang van het kind” (V.N., 1989).

Het voorkomen van gezinsscheiding en het behoud van de gezinseenheid zijn belangrijke elementen van het Verdrag. Dit artikel ligt aan de basis van onze nationale wetgeving met betrekking tot plaatsingen. Een scheiding van het kind en zijn ouders kan alleen plaatsvinden als laatste redmiddel, wanneer geen enkele andere optie kan voldoen aan het belang van het kind, en nadat minder ingrijpende maatregelen en steun aan de ouders gefaald hebben (CODE, 2012).

- *Het recht op bescherming tegen misbruik*

In artikel 19 van het Verdrag wordt verwezen naar bescherming tegen slechte behandeling en alle vormen van geweld.

- *Het recht bescherming en bijstand van de staat voor elk kind dat buiten zijn familiale omgeving moet leven*

Artikel 20 bepaalt het recht op bijzondere bescherming voor deze kinderen, onder vorm van alternatieve zorg zoals onder andere plaatsing in een pleeggezin, adoptie of, indien noodzakelijk, plaatsing in geschikte instellingen voor kinderzorg.

- *Het recht op een periodieke herziening van de plaatsing*

Artikel 25 van het Verdrag erkent het recht op een periodieke herziening van de plaatsing en van alle andere omstandigheden die van belang zijn voor zijn plaatsing.

- *Het recht op een adequate levensstandaard*

Artikel 27 van het Verdrag erkent dat “De Staten die partij zijn, erkennen het recht van ieder kind op een levensstandaard die toereikend is voor de lichamelijke, geestelijke, intellectuele, zedelijke en maatschappelijke ontwikkeling van het kind.” (V.N., 1989).

Het blijkt dat er in bepaalde situaties een spanning kan ontstaan tussen verschillende artikels van dit Verdrag, bijvoorbeeld het recht op een adequate levensstandaard kan zeker in spanning komen met het recht om in een gezin te leven (CODE, 2013). Neem bijvoorbeeld een situatie van fysieke mishandeling van een kind door zijn ouders. Zijn recht op een adequate levensstandaard komt hier in strijd met zijn recht om in een gezinsomgeving te leven.

De Commissie voor de rechten van het kind (VN), samengesteld uit 18 onafhankelijke deskundigen die belast zijn met het toezicht op de tenuitvoerbrenging van het Verdrag door de staten die partij zijn bij dit verdrag, maakt regelmatig aanbevelingen aan België. De Commissie heeft onder andere aan België gevraagd om haar wettelijk kader te herzien om te voorkomen dat kinderen in instellingen worden geplaatst, en om daarvoor gezinnen sociale en economische bijstand te verlenen, zodat zij hun ouderlijke taken kunnen vervullen. België, als staat die partij is van het Internationaal Verdrag, moet rekening houden met de primaire rol van de ouders van het kind, wat inhoudt dat de verplichting om een kind niet van zijn ouders te scheiden moet worden gerespecteerd, tenzij dit in het belang van het kind noodzakelijk is (CODE, 2012).

Het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens

Het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens heeft een directe werking in België, het is deel van de Belgische rechtsorde. Dit verdrag beschermt ook de grondrechten van kinderen in België, onder andere door de volgende artikels.

- *Recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven*

Artikel 8 beschermt het recht op eerbiediging van het gezinsleven, maar de tweede alinea biedt de staat echter de mogelijkheid om zich in het privéleven van een gezin te mengen voor verschillende redenen, onder meer om het kind te beschermen (EHRM, 1950).

- *Verbod van foltering*

Artikel 3 bepaalt dat « Niemand mag worden onderworpen aan folteringen of aan onmenselijke of vernederende behandelingen of bestraffingen. » (EHRM, 1950)

- *Recht op een adequate levensstandaard*

Artikel 25 bepaalt dat een ieder het recht heeft op een levensstandaard, die hoog genoeg is voor de gezondheid en het welzijn van zichzelf en zijn gezin, waaronder inbegrepen voeding, kleding, huisvesting en geneeskundige verzorging en de noodzakelijke sociale diensten, alsmede het recht op voorziening in geval van werkloosheid, ziekte, invaliditeit, overlijden van de echtgenoot, ouderdom of een ander gemis aan bestaansmiddelen, ontstaan ten gevolge van omstandigheden onafhankelijk van zijn wil

Door hun directe werking in België, spelen deze artikelen dus een belangrijke rol in de plaats die wordt toegekend aan de biologische banden en de jeugdbescherming in België. Net als bij het IVRK, kan ook hier een spanning ontstaan tussen bepaalde tegenstrijdige verplichtingen van het EVRM, bijvoorbeeld situaties waarin de integriteit van het kind door zijn ouders in gevaar wordt gebracht. Aan de ene kant, moet de staat de integriteit van het kind beschermen, aan de andere kant moet het gezinsleven worden gerespecteerd (CODE, 2012).

Het belang van het Europees Verdrag ligt in de mogelijkheid om een beroep te doen op het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Volgens vaste rechtspraak van het Hof moet de plaatsing van een kind tijdelijk zijn en gericht op gezinshereniging. Het maakt dus geen einde aan de natuurlijke familierelaties, waarvan het Hof van oordeel is dat elke beperking een inbreuk vormt op het recht op eerbiediging van het gezinsleven, en dat het gerechtvaardigd en evenredig moet zijn. Het Hof stelt dat het belang van het kind impliceert “het onderhouden van zijn banden met het gezin, behalve in gevallen waarin het gezin zich bijzonder onwaardig heeft getoond” (CODE, 2012).

Besluit van de internationale verdragen

Wat duidelijk blijkt uit de twee internationale verdragen is in ieder geval de centrale plaats die aan de familie wordt gegeven. In beide verdragen staat het gezin centraal in de wetten en wordt het beschouwd als de natuurlijke omgeving van een kind (artikels 7, 9 en 25 van IVRK, artikel 8 van EVRM). Elke andere context van opgroeien wijkt dus af van de 'norm', en ook al is het met het idee om het kind te beschermen, een situatie waarin het kind uit het gezin wordt verwijderd moet grondig worden gerechtvaardigd en beargumenteerd. Ze bevelen allebei dus dat wanneer er sprake is van een familieband, de staat zodanig moet handelen om die band te

onderhouden en verder te ontwikkelen. Het blijkt dat de verdragen de biologische banden als noodzakelijk beschouwen voor de ontwikkeling en ontplooiing van een kind.

Deze ideeën worden ook systematisch ondersteund door de jurisprudentie en de aanbevelingen van internationale instanties. Het gezin neemt een centrale plaats in de samenleving, en volgens deze teksten heeft elk kind het recht om op te groeien in zijn gezin, behalve in de meest extreme gevallen. Het lijkt me duidelijk dat deze teksten en principes de ideologie van de familieband sterk voeden en misschien zelfs aan de basis ervan liggen. Hoewel het evident lijkt dat in de natuurlijke gezinsomgeving opgroeien de beste optie is voor de overgrote meerderheid van de kinderen, moeten we de minderheid die geconfronteerd wordt met belangrijke chronische onvermogens van hun ouders niet vergeten. De invoering van een dergelijke verankerde norm van het behoud van het kind in zijn gezinsomgeving draagt waarschijnlijk bij aan de gevaarlijke situaties waarin deze kinderen zich bevinden. We kunnen ons afvragen of deze norm niet het schuldgevoel accentueert bij mensen die een verontrustende opvoedingssituatie zouden willen aanklagen, of een plaatsing voor het kind zouden willen bedenken?

Beide verdragen staan uitzonderingen toe op het onderhouden van familiebanden, in de naam van ernstig misbruik of gevaar van het kind (artikelen 6, 19, 27 van IVRK, artikel 3 en 25 van EVRM). De IVRK besteedt ook speciale aandacht aan de belangen van het kind (artikel 3), maar dit concept blijft vaag en wordt in de praktijk te vaak overschaduwd (Mathieu, & Rasson, 2013). Dit begrip verscheen trouwens voor het eerst in 1989 en werd pas in 1991 in het Belgische recht verankerd, hoewel de Grondwet al sinds 1831 bestaat. Deze vertraging in het beschouwen van het kind als een volwaardig rechtsonderwerp heeft ongetwijfeld ook bijgedragen aan de ideologie van de familieband, want gedurende jaren kregen de belangen van de ouders de voorrang. Hoewel het duidelijk is dat de wet in de richting van de belangen van het kind is geëvolueerd, kunnen we ons afvragen in welke mate dit ook effectief gebeurd is in de praktijk (Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, 2018).

NATIONALE WETGEVING

In België zijn de bevoegdheden inzake jeugdbescherming verdeeld over verschillende overheidsniveaus, sommige aspecten zijn afhankelijk van de federale overheid en andere van de gemeenschapsoverheden. Op federaal niveau hebben verschillende wetteksten betrekking op dit onderwerp: de Belgische Grondwet, het burgerlijk wetboek en bepaalde specifieke wetten.

In artikel 22 van **de Belgische Grondwet** is als grondbeginsel vastgelegd dat iedereen recht heeft op het respect voor zijn of haar privé- en gezinsleven, behalve in de gevallen en onder de voorwaarden door de wet bepaald. Artikel 22 bis bepaalt de volgende:

“Elk kind heeft recht op eerbiediging van zijn morele, lichamelijke, geestelijke en seksuele integriteit.

Elk kind heeft het recht zijn mening te uiten in alle aangelegenheden die het aangaan; met die mening wordt rekening gehouden in overeenstemming met zijn leeftijd en zijn onderscheidingsvermogen.

Elk kind heeft recht op maatregelen en diensten die zijn ontwikkeling bevorderen.

Het belang van het kind is de eerste overweging bij elke beslissing die het kind aangaat.

De wet, het decreet of de in artikel 134 bedoelde regel waarborgen deze rechten van het kind”

Met dit artikel is de Belgische grondwet in overeenstemming met de goedgekeurde internationale verdragen. Maar, zoals verderop in dit werk besproken, blijkt het opnieuw dat alinea 4 met betrekking tot het belang van het kind, dat pas in 2008 werd toegevoegd, nog te weinig aandacht in de praktijk krijgt (Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, 2018).

Het **burgerlijk wetboek** biedt van zijn kant een kader voor het afstammingsrecht en adoptie, en behandelt daarmee in het bijzonder kwesties met betrekking tot het ouderlijk gezag en de instandhouding van betrekkingen tussen kinderen en ouders die het ouderlijk gezag niet meer hebben. De artikelen 372 tot en met 375 bepalen dat het ouderlijk gezag voorbehouden is aan de biologische ouders of adoptieouders, zelfs in een geval van plaatsing (CODE, 2012). Het is dus systematisch aan hen om beslissingen te nemen over het kind, zelfs als het kind in een instelling wordt geplaatst.

Op gemeenschapsniveau is het het **decreet inzake jeugdhulp** (“Code de la prévention, de l’aide à la jeunesse et de la protection de la jeunesse”) van 18 januari 2018 (grotendeels gebaseerd op het decreet van 4 maart 1991) dat het kader vormt voor de hulpverlening aan jongeren en hun families in de Federatie Wallonië-Brussel (CODE, 2012). Meerdere principes zijn erin vastgelegd die een invloed hebben op de ideologie van de familiale banden.

- *Eerbiediging van de grondrechten*

De grondrechten zijn grotendeels geïnspireerd op het Verdrag inzake de Rechten van het Kind en komen tot uitdrukking in het decreet (Artikel 1). Ze maken het kind tot een onderwerp van de wet en geven het een belangrijke plaats in alle beslissingen die het aangaan. Ze wijzen er

nogmaals op dat het leidend beginsel in de genomen beslissingen het belang van het kind moet zijn (Code de la prévention, de l'aide à la jeunesse et de la protection de la jeunesse, 2018).

- *Prioriteit voor preventie en bijstand in de leefomgeving*

Artikel 1, 10° geeft voorrang aan de ontwikkeling van het kind in zijn leefomgeving. Het bepaalt dat maatregelen en beslissingen genomen door de jeugdhulp adviseur en rechter in de eerste plaats bedoeld zijn om de ontwikkeling van het kind in zijn familiale omgeving te bevorderen (Code de la prévention, de l'aide à la jeunesse et de la protection de la jeunesse, 2018). De plaatsing van het kind moet een laatste redmiddel zijn.

Het belang van het kind

Het belang van het kind wordt sinds 1989 beschermd door artikel 3.1 van het IVRK en sinds 2008 door artikel 22bis alinea 4 van de Grondwet. Hoewel de belangen van het kind al in bepaalde teksten van de negentiende eeuw en in verschillende Belgische rechtsnormen van het begin van de twintigste eeuw terug te vinden zijn, heeft de verankering van de belangen van het kind in het IVRK en de Grondwet het concept tot een grondwettelijk beginsel verheven (Mathieu & Rasson, 2013). Sinds 1989 wordt het principe onderworpen aan verschillende interpretaties en manieren om het toe te passen. Helaas lijkt het erop dat we tot op heden nog steeds niet zijn gekomen tot een systeem dat dit principe in zijn geheel respecteert (Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, 2018).

Dit zou door meerdere redenen verklaard kunnen worden. Ten eerste, er bestaat nog een vaagheid rond het begrip "belang van het kind", dat te vaak op een abstracte en brede manier wordt beschreven. Het Grondwettelijk Hof heeft door verschillende arresten zijn standpunt ingenomen over dit delicate concept. In eerste instantie beschouwde het Hof de belangen van het kind als een eenvoudige waarde, en geen fundamenteel recht, die de keuzes van de rechter op dezelfde manier kon rechtvaardigen dan andere waarden, zoals bijvoorbeeld biologische waarheid of gezinsvrede (Mathieu & Rasson, 2013). Maar geleidelijk, doorheen verschillende arresten en uitspraken tussen 1989 en 2003, is het duidelijk dat het Grondwettelijk Hof de belangen van het kind geleidelijk aan erkend als een echt grondrecht van het kind (Mathieu & Rasson, 2013). De uitspraak van 14 mei 2003 was een belangrijke stap voorwaarts in de afweging van het Grondwettelijk Hof van de belangen van het kind bij afstammingsrecht. Het stelde toen dat met de belangen van het kind rekening moet worden gehouden in elke gerechtelijke procedure die het kind betreft (Mathieu & Rasson, 2013). Maar pas in 2008 wordt dit overgenomen in artikel 22bis van de Grondwet. Dit was des te belangrijker omdat hoewel

sommige bepalingen van het IVRK rechtstreekse werking hadden in nationale recht, dit niet het geval was voor alle bepalingen, onder andere artikel 3.1. Maar de Belgische hogere gerechtshoven weigeren nog steeds om een directe werking in te voeren van artikel 22bis (Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, 2018).

Vervolgens, pas in 2006 heeft het hooggerechtshof vastgesteld dat de belangen van het kind niet in abstracte zin door de wetgever kunnen bepaald worden, maar concreet moeten worden gecontroleerd. Dit hielp om het concept van "het belang van het kind" minder vaag te maken en een controle ervan meer effectief en concreet te maken. Het standpunt van jurisprudentie uit 2012 lijkt vol verstand te zijn: het belang van het ene kind zal niet dat van het andere kind zijn, en het is door rekening te houden met alle concrete aspecten van de zaak dat de rechter er dichterbij kan komen (Mathieu, & Rasson, 2013). Het is een concept dat niet theoretisch kan worden gedefinieerd, maar dat concreet moet worden beoordeeld in relatie met een bepaalde situatie. Het idee dat dit belang niet langer theoretisch en dogmatisch door de wetgever kan worden gedefinieerd, maar het onderwerp moet zijn van een concreet onderzoek door de rechter, is niet zo lang geleden ontstaan. We kunnen ons dus afvragen of het al bij iedereen verankerd is. In ieder geval lijkt het logisch dat een aantal van de eerdere gedachten nog bestaan, gezien de zeer recente ontwikkelingen op dit gebied. De brede samenleving heeft altijd tijd nodig om nieuwe principes te accepteren en te integreren, vooral wanneer deze in schril contrast staan met eerdere standpunten. Deze dogmatische interpretatie van het belang van het kind, die veel belang hecht aan biologische familiebanden, zou daarom nog steeds kunnen opduiken en een rol spelen in de huidige jeugdbescherming.

Ter illustratie van de verankering in de juridische wereld van theoretische belangen van het kind, kunnen we de wet van 19 maart 2017 over het statuut van pleegouders bespreken. Deze wet bepaalde dat bij een gebrek aan een overeenkomst met de ouders van het kind, pleeggezinnen ook de bevoegdheid krijgen in niet-noodgevallen om belangrijke beslissingen te nemen met betrekking tot gezondheid, onderwijs, vrije tijd en religie van het kind te nemen. Het Grondwettelijk Hof werd toen verzocht zich over deze kwestie uit te spreken, nadat er een beroep tot annulering van de wet werd ingediend (CODE, 2020). Het Hof bepaalde op 28 februari 2019 dat de ouders van het kind, in overeenstemming met het belang van het kind, zoveel mogelijk betrokken moeten blijven bij belangrijke beslissingen in verband met zijn opvoeding, teneinde een zo spoedig mogelijke gezinshereniging te bevorderen (CODE, 2020). Hieruit concludeerde het Hof dat het ouderlijk gezag aan pleegouders delegeren komt in strijd met het recht op eerbiediging van het gezinsleven van de ouders en het kind (Cappon, 2019). Door deze uitspraak, heeft het Hof opnieuw de belangen van het kind op een theoretische en dogmatische manier gedefinieerd, zonder ruimte te geven aan een beoordeling van elk specifieke situatie. De wet van 19 maart 2017 had in veel gevallen voorrang kunnen geven aan de belangen van het kind door het pleeggezin toe te staan bepaalde belangrijke beslissingen

met betrekking tot het kind te nemen. De wet gaf er echter de voorkeur aan de kant van de ideologie van de familieband te kiezen, door de (bijna) absolute rechten van het ouderlijk gezag aan de biologische ouders te geven. Dit is nogal paradoxaal gezien het feit dat als het kind in een pleeggezin geplaatst wordt, is het wegens ernstige mishandeling of verwaarlozing door het gezin van herkomst. Waarom zou men dan hun het gezag laten over alle beslissingen in het leven van het kind, gezien hun tekortkomingen die tot de plaatsing hebben geleid?

De plaatsing van een kind

Artikel 1, 10°, van het decreet inzake jeugdhulp (“Code de la prévention, de l’aide à la jeunesse et de la protection de la jeunesse”) bepaalt dat “Bijstand en bescherming vooral plaatsvindt in de woonomgeving, waarbij de afstand tot de woonomgeving de uitzondering is. In geval van verwijdering, tenzij dit in strijd is met het belang van het kind of de jongere, wordt bijzondere aandacht besteed aan de eerbiediging van het recht van het kind of de jongere om persoonlijke relaties en rechtstreeks contact met zijn of haar ouders te onderhouden, en wordt de mogelijkheid om naar zijn of haar ouders terug te keren regelmatig beoordeeld om de duur van de verwijdering zoveel mogelijk te verkorten.”

Deze juridische context maakt het dus maar zelden mogelijk om aan een scheiding tussen het kind en zijn biologische ouders te denken. De wet bepaalt dat plaatsing alleen als laatste redmiddel en met het oog op gezinshereniging mag plaatsvinden, om de grondrechten van zowel ouders als kinderen te eerbiedigen (CODE, 2020; CODE, 2012; Berger, 2011). Maar in bepaalde situaties zijn de rechten van de ouders sterk in strijd met de rechten en belangen van het kind, zoals bijvoorbeeld een situatie van zwaar misbruik van een kind door zijn ouders. Concreet zullen twee rechten tegengewerkt worden: enerzijds het recht van zowel de ouders als het kind op de familieband, die alleen in uitzonderlijke omstandigheden kan worden verbroken, daarentegen, het recht van het kind op bescherming, dat het in staat moet stellen zich te ontwikkelen in een gezonde omgeving (CODE, 2020). In deze gevallen, blijkt het dat de rechten van de ouders te vaak voor gaan, door bijvoorbeeld voor een gezinshereniging te kiezen of een plaatsing zolang mogelijk uitstellen (Berger, 2011). Bij deze beslissingen worden de belangen van het kind te vaak vergeten in naam van het recht van de ouders om hun kinderen op te voeden en te verzorgen. Dit terwijl het kind als gevolg van de scheiding in een stabielere en veiligere omgeving zou kunnen opgroeien. Zodra een kind zich in een situatie van mogelijk of bewezen gevaar bevindt, kunnen de benaderingen van de hulpverleners tegengesteld worden: ofwel door een realiteitsbesef om het kind te beschermen van het gevaar, ofwel in naam van principes zoals die van het behoud van familiebanden, soms tot een ideologische verergering. Enerzijds is er de wens om de familieband te behouden, wat het belang onderstreept om met zijn ouders te leven of op zijn minst met hen in contact te blijven.

Aan de andere kant is er de zorg voor de bescherming van het kind, die de schadelijke effecten van bepaalde gezinsomgevingen op de ontwikkeling van het kind onderstreept, of zelfs het risico dat, in bepaalde omstandigheden, wordt veroorzaakt door het behoud van het contact tussen het kind en zijn of haar familie (CODE, 2013). Maar een plaatsingsbesluit niet zomaar “redelijk” kan zijn, moet het sterk beargumenteerd worden door ernstige redenen (CODE, 2012). Volgens “la Coördination des ONG pour les droits de l’enfant”, kan bijvoorbeeld de eenvoudige vaststelling dat een plaatsing een gunstiger omgeving zou bieden voor de ontwikkeling van het kind niet gerechtvaardigd worden (CODE, 2020).

In deze context is het moeilijk voor maatschappelijk werkers en rechters om voor een plaatsing te pleiten, want het vraagt altijd veel meer argumentatie en debat dan het behoud van het kind in zijn familiale omgeving. Allerlei andere maatregelen zullen eerst de voorrang krijgen, zoals gezinsbegeleiding, opvoedingsbegeleiding, het opleggen van een opvoedkundig project... Deze maatregelen zijn allemaal gericht op het herstel of behoud van de banden tussen het kind en zijn ouders (CODE, 2012). Door voorrang te geven aan deze maatregelen in een geval van chronische ouderlijke onvermogens, wordt het kind in de gezinsomgeving gehouden totdat de rechter beseft dat deze maatregelen niet voldoende zijn en dat een plaatsing, die als laatste alternatief wordt besloten, uiteindelijk onvermijdelijk wordt (Le Devoir, 2003). Dit leidt tot kinderen die een chaotische weg afleggen, via tal van diensten van contextbegeleiding, dagcentra, korte en tijdelijke plaatsingen en dan weer terug naar de familie. Deze maatregelen kunnen soms jaren duren, waarbij het kind geconfronteerd blijft met inadequate interacties en misbruik van zijn ouders. De gevolgen van deze te late plaatsing zullen in de volgende hoofdstukken worden onderzocht, maar er moet nu al op worden gewezen dat dit onherstelbare gevolgen heeft voor de ontwikkeling van het kind (Berger, 2011).

Het Europese Hof van de Rechten van de Mens benadrukt dat de plaatsing van een kind buiten zijn familie slechts bij wijze van uitzondering, ondergeschikt aan andere vormen van bijstand, zo kort mogelijk moet zijn, waardoor het dus essentieel is om de relatie tussen het kind en zijn ouders te onderhouden (CODE, 2020). De plaatsing wordt beslist voor één jaar, en moet elk jaar herzien worden (Code de la prévention, de l’aide à la jeunesse et de la protection de la jeunesse, 2018). In deze context is het moeilijk, of zelfs onmogelijk, om een lange termijn project voor het kind uit te werken (Le Devoir, 2003). De terugkeer naar de gezinsomgeving wordt beschouwd als het einddoel van de plaatsing, wat projecten van pleegzorg of zelfs adoptie verhindert. Het Verenigd Koninkrijk en de Scandinavische landen werden trouwens herhaaldelijk veroordeeld voor het vergemakkelijken van de adoptie van kinderen die in hun gezinnen waren misbruikt. Het Europees Hof van de Rechten van de Mens was van oordeel dat de maatregelen ter bescherming van het kind de rechten van de ouders moeten eerbiedigen en de moeilijkheden die zij bij hun ouderlijke verantwoordelijkheid kunnen ondervinden, niet als definitief beschouwen (Youf, 2011). Deze doelstelling van gezinshereniging kan echter als

paradoxaal worden beschouwd, aangezien plaatsing alleen wordt overwogen in heel ernstige situaties van zwaar misbruik of verwaarlozing. In een dergelijk context, hoe kan het doel van een terugkeer naar het gezin gerechtvaardigd worden? Welke rol speelt de ideologie van de familiebanden in deze doelstelling?

Het ouderlijk gezag

Tot 1995 stond er in het Burgerlijk Wetboek, artikel 371 dat het kind op elke leeftijd eer en respect verschuldigd was aan zijn ouders (Youf, 2011). Het Burgerlijk Wetboek heeft diepgaande veranderingen ondergaan sinds het einde van de vorige eeuw, toen de relatie tussen ouders en kinderen opnieuw werd gedefinieerd. De macht van het vaderschap is verdwenen ten gunste van het ouderlijk gezag: dit gezag is niet langer absoluut, het moet de rechten van het kind op bescherming, onderwijs en ontwikkeling respecteren (Dispositif de concertation et d'appui aux Centre régionaux d'intégration, 2015). In 1995 heeft de Belgische wetgever een nieuw artikel 371 van het Burgerlijk Wetboek ingevoerd dat het begrip wederzijds respect tussen het kind en zijn of haar vader en moeder invoert: "Een kind en zijn ouders zijn op elke leeftijd aan elkaar respect verschuldigd" (Burgerlijk Wetboek, 2020).

In België blijft het kind de laatste mens die onder het gezag van iemand ander staat. Toegegeven, vanwege hun kwetsbaarheid en onvolledigheid moeten zij altijd onder de verantwoordelijkheid van de volwassenen blijven en het valt niet te ontkennen dat de ouders het best in staat zijn om hen te beschermen. Maar er is echter een kwalitatief verschil tussen onder iemands gezag staan en onder zijn verantwoordelijkheid staan. Veel Europese landen hebben het begrip "ouderlijke verantwoordelijkheid" gekozen in plaats van "ouderlijk gezag" (Youf, 2011).

De verwijzing naar het ouderlijk gezag, in zijn meest rigide lezing, is een van de illustraties van de ideologie van de onuitroeibare ouder-kind band op basis van het rechtssysteem. Dit ouderlijk gezag geeft aan ouders de rechten op het kind, maar ook het recht om het kind te zien en te hebben, om alles te weten en om alles voor hem of haar te beslissen (Bass & Stéphanoff, 2007). Zelfs wanneer hun bevoegdheden in twijfel worden getrokken door een civiel of strafrechtelijk vonnis, behouden ouders de meeste voorrechten met betrekking tot het ouderlijk gezag; een paradox van een samenleving die de bescherming van het kind tot een absolute vereiste maakt, maar het niet kan verdragen om falende gezinnen te beroven van hun kinderen of van de uitoefening van hun rechten ten aanzien van hen (Liébert, 2015 & Bass & Stéphanoff, 2007). Lopen we dan niet het risico dat elke vorm van educatieve bijstand zinloos wordt?

Zelfs in het geval van een plaatsing moeten de houders van het ouderlijk gezag betrokken worden bij alle belangrijke beslissingen over het leven van het kind. Dit heeft tot gevolg dat de diensten ouders moeten achter lopen die nog steeds de besluitvormers zijn terwijl ze soms al jaren afwezig zijn (Liébert, 2015 & Bass & Stéphanoff, 2007).

Dit gezag is inherent aan de biologische band van de ouders (die hun kind hebben erkend), tenzij er sprake is van een uitzonderlijke ontzeggingsprocedure. Wij kunnen ons afvragen of dit gezag altijd in het belang van het kind is, of eerder de rechten van de ouders beschermt?

Besluit van de nationale wetgeving

Er bestaat dus een soort conflict tussen twee leidende principes: de familiale aanpak met het recht op gezinsleven en op het onderhouden van familiebanden, en de beschermende aanpak met het recht op fysieke en psychische integriteit van het kind. Ideaal gezien moet geen van de beide principes als credo worden toegepast, maar de belangen van het kind moeten de hoeksteen van alle reflectie zijn en de vraag moet van geval tot geval worden beoordeeld (CODE, 2013). Helaas blijkt in werkelijkheid dat de familiale aanpak vaak de voorkeur krijgt, onder meer door de wet die plaatsing beschouwt als een subsidiaire maatregel in laatste instantie. Verwijdering uit het gezin moet altijd uitvoerig worden gearchitueerd, wat in veel situaties gerechtvaardigd is (wanneer de familiale situatie een gezonde omgeving biedt aan het kind), maar we vergeten al te vaak de minderheid waar de ouders met chronische onvermogens kampen. In deze situaties zou de plaatsing een maatregel zijn die vrij snel kan worden uitgevoerd, zonder eerst een heleboel andere maatregelen te moeten uitproberen. Alleen op die manier kunnen wij het kind snel genoeg beschermen en zorgen voor zijn goede ontwikkeling. Een kind dat op de leeftijd van 7, 9 of 11 jaar geplaatst wordt, en al die jaren geconfronteerd is geweest met inadequate interacties of slachtoffer is geweest van ernstige verwaarlozing en misbruik, vertoont aanzienlijke ontwikkelingsstoornissen die op die leeftijd zeer moeilijk te herstellen zijn. De eerste jaren van het leven van een kind zijn het belangrijkste, maar ons rechtssysteem laat niet toe om vroeg in te grijpen.

GEVOLGEN VAN DE IDEOLOGIE

Om de gevolgen van deze ideologie beter te begrijpen, zowel op de kinderen als op hun ouders, is het eerst noodzakelijk om een aantal theoretische begrippen te bespreken.

OUDERLIJKE ONVERMOGENS OF OUDERLIJKE INCOMPETENTIES?

De ideologie van de ouderlijke band impliceert dat de band tussen ouder en kind inherent goed is. De meeste banden tussen ouders en kinderen zijn positief en stellen het kind in staat zich psychologisch te ontwikkelen met een coherente organisatie van zijn psychisch leven. Maar er bestaan ook negatieve en traumatische banden tussen sommige kinderen en hun biologische ouders. Dit soort hechting zal het psychisch leven van het kind ontregelen, zijn ontwikkeling remmen en pathologische processen van gehechtheid en identificatie tot stand brengen (Liébert, 2015). In deze gevallen pleiten meerdere professionals dat het nodig is de band in een zekere mate te verbreken, om te voorkomen dat het kind in pathogene banden wordt opgesloten en op termijn zelf psychopathologische stoornissen ontwikkelt (Berger, 2004). Om deze negatieve banden te kunnen opsporen, moeten professionals eerst in staat zijn om de psychopathologie van het ouderschap te kunnen (h)erkennen, alsook de pathologische banden, het geweld en de verwaarlozing die door de pathologie veroorzaakt worden. Vandaag staat de idealisering van het ouderschap een diagnose van ouderlijke onvermogen vaak in de weg (Bonneville-Baruchel, 2018).

Emmanuelle Bonneville, een Franse doctor in psychologie, categoriseert situaties van kinderen in gevaar in drie soorten "dysparentaliteitssituaties": *chronische ouderlijke onvermogens, tijdelijke ouderlijke onvermogens en incompetentie van de ouders*. De eerste betreft ouders die lijden aan geestesziekten, zoals schizofrenie, manisch-depressieve psychose, melancholie, alsook ernstige narcistische pathologieën. De daaruit voortvloeiende stoornissen beletten de betrokkene op duurzame wijze opvoedingsvaardigheden en -bekwaamheden te verwerven en/of toe te passen. Aangezien het hier om een persoonlijkheidsstructuur en niet om een psychopathologische aandoening gaat, is het potentieel voor verbetering uiterst miniem. Het aanleren van elementaire opvoedingsvaardigheden zoals impulscontrole, de behoeften van het kind herkennen en prioriteiten stellen, is zeer onzeker. Een ouder die niet beschikt over elementaire opvoedingsvaardigheden zoals controle over impulsiviteit en opwinding en stressregulatie zal niet in staat zijn om zichzelf te stoppen hun kind te misbruiken.

Tijdelijke ouderlijke onvermogens komen voor in situaties van extreme psychische ontregeling bij één of beide ouders, als gevolg van een traumatische gebeurtenis of context. Deze toestand wordt gekwalificeerd als tijdelijk, omdat de ouder geen psychopathologische structuur heeft, maar van zodra het beter gaat, wel over voldoende veerkracht beschikt om opvoedingsvaardigheden uit te oefenen die aan de behoeften van het kind zijn aangepast.

Incompetentie van de ouders betreft ouders die tekortschieten in opvoedkundige vaardigheden of educatieve vaardigheden maar die wel een gezonde en stabiele psychologische structuur en persoonlijkheidsorganisatie hebben. Ze komen in moeilijkheden bij het uitoefenen van ouderlijke functies, vaak als gevolg van onwetendheid en gebrek aan een ondersteunende omgeving. Ze zijn wel in staat om zelfstandig en adequaat te reproduceren wat hun is geleerd of uitgelegd.

De twee eerste categorieën verwijzen naar een (on)vermogen, in verband met een psychische structurering. De laatste categorie verwijst eerder naar het mogelijk om te leren. De beoordeling van de aard van de moeilijkheden van de ouders (onvermogen of incompetentie), vóór de keuze van een sociale of therapeutische interventiemethode, is dus van essentieel belang. Anders zullen ondoeltreffende maatregelen worden aanbevolen, en zullen ouder en kind worden geschonden. Indien het probleem van het onvermogen niet wordt erkend en de steunverlening uitsluitend op de vaardigheden is gericht, kan het kind in een situatie worden gehouden die nadelig is voor zijn ontwikkeling en zal de ouder voortdurend worden verweten dat hij geen gebruik maakt van de geboden hulp. Voor de laatste categorie werkt opvoedkundige hulp redelijk goed, maar voor de twee eerste moet de hulp meer van psychotherapeutische aard zijn.

Philippe Liébert, een Franse psycholoog, spreekt ook van twee vormen van “extreme dysparentaliteit”. Hiermee verwijst hij naar zeer ernstige tekortkomingen van ouders die dikwijls aan de oorsprong liggen van grote psycho-affectieve trauma's die een aanzienlijke invloed zullen hebben op de ontwikkeling van het kind. Hij baseert zijn bedenkingen op eerdere werken van Steinhauer in Canada (1996), die ook verwijst naar “langdurige ouderlijke onvermogens”. Liébert onderscheidt twee vormen van dysparentaliteit: *ouderlijke achterlating* en *duurzaam ouderlijk onvermogen*.

De eerste betreft hier een feitelijke achterlating door ouders van kinderen die al geplaatst zijn. Geleidelijk aan zullen de hulpverleners bepaalde kenmerken in de evolutie van de ouder-kind relatie opmerken: een geleidelijke vermindering van de kwaliteit, de frequentie en de duur van

de contacten, een geleidelijke terugtrekking van hun verantwoordelijkheden, uitsluiting van het kind uit hun levensproject... De psychologische gevolgen van achterlating zijn des te ernstiger wanneer deze schadelijke situatie voortduurt en niet wordt erkend aan het kind. Enkele gevolgen zijn: de beschadiging van het hechtings- en zelfinvesteringsproces, verzwakking van het primaire samenhorigheidsgevoel, aantasting van leerprocessen... (Gore, 2000).

Duurzaam ouderlijk onvermogen verwijst eerder naar situaties waarbij het kind op permanente en blijvende wijze geconfronteerd wordt met situaties van verwaarlozing van zijn of haar basisbehoeften of geweld ervaart in verschillende mate en intensiteit. Steinhauer (1983), een Canadese psychiater, heeft vijf basiskenmerken ontwikkeld om het profiel van gelijkaardige ouders te kunnen herkennen:

- het kind vertoont chronische en uitgebreide tekenen van ontwikkelingsachterstand en onaangepastheid op fysiek, cognitief, taalkundig, intellectueel, academisch, emotioneel en sociaal gebied
- een of beide ouders hebben een psychiatrische stoornis die hun ouderschap aanzienlijk beïnvloedt
- meerdere behandelingen of pogingen om te helpen hebben geen succes gehad
- de ouders erkennen geen verantwoordelijkheid voor het ontstaan of het voortduren van het probleem
- het gezin is geïsoleerd en is niet in staat hulp of emotionele steun te aanvaarden van vrienden, burens of van familieleden

Verder heeft hij ook richtlijnen ontwikkeld voor de beoordeling van een veranderingscapaciteit van ouders. Op basis van precieze aanwijzingen zou men profielen van een potentieel voor verandering en opvoedingscapaciteit kunnen opsporen. Deze criteria zouden kunnen gebruikt worden om vlugger een permanent onvermogen te kunnen herkennen, en aangepaste hulp aan het kind en de familie aan te bieden.

Verscheidene psychologen en psychiaters zijn dus begonnen met een categorisering van de moeilijkheden en onbekwaamheden van ouders. Hoewel hun categorieën in sommige opzichten verschillen, is er één rode draad: sommige ouders zijn chronisch of permanent niet in staat om aan de behoeften van hun kinderen te beantwoorden. Allen zijn het er ook over eens dat de ideologie van de gezinsband een belangrijke hinderpaal vormt voor de erkenning van deze oudercategorieën, aangezien het voor vele beroepsbeoefenaars nog steeds ondenkbaar is dat de band tussen biologische ouder en kind soms schadelijk kan zijn. Als gevolg worden vandaag de dag nog de meeste "dysparentaliteitssituaties" benaderd vanuit de invalshoek van ouderlijk incompetentie, waardoor het kind in zijn familie wordt behouden en educatieve hulp aangeboden wordt, met ernstige gevolgen voor de ontwikkeling van het kind.

Een kind dat te lang met inadequate ouders wordt geconfronteerd ontwikkelt in veel gevallen ernstige ontwikkelingsstoornissen of gedragsstoornissen, en in de ergste gevallen zelfs persoonlijkheid- of psychopathische stoornissen (Lebigot, 2006). Kinderen die thuis bijvoorbeeld fysiek of psychologisch geweld hebben beleefd, of seksueel misbruik, of ernstige verwaarlozing, hebben een traumatische gebeurtenis meegemaakt. De Amerikaanse kinderpsychiater Terr (1991) heeft deze soorten trauma’s gecategoriseerd, met als gemeenschappelijke kenmerken dat de traumatische gebeurtenis zich in de loop van de tijd herhaald heeft, voortdurend aanwezig is geweest of zich gedurende een lange periode op elk moment dreigde te herhalen. De symptomatologie bij deze soorten trauma’s is vaak meer uitgesproken dan een geïsoleerde traumatische gebeurtenis en wordt gecompliceerd door geassocieerde stoornissen zoals depressies of angsten. Het blijkt dat de overgrote meerderheid van langdurig geplaatste kinderen deze type trauma’s hebben meegemaakt in hun ouderlijk huis (Berger, 2004).

Liébert (2015) categoriseert de trauma’s als volgt:

- *Ontwikkelingstrauma*: veroorzaakt door ernstige opvoedings- en emotionele tekortkomingen. Emotionele deprivatie is het resultaat van een kwalitatieve of kwantitatieve tekortkoming in de relatie tussen het kind en zijn gehechtheidsfiguur. Het gebrek aan zintuiglijke, motorische en taal-interacties zal leiden tot vertragingen in de groei en de neurologische rijping. De veroorzaakte pathologie wordt gekenmerkt door zowel ontwikkelingsstoornissen als persoonlijkheidsstoornissen.
- *Posttraumatische stressstoornis (PTSS)*: wanneer een kind wordt geconfronteerd met lichamelijke mishandeling, psychologisch geweld, seksueel geweld of ernstige verwaarlozing, zal het posttraumatische stressstoornis vertonen. Heel vaak zal het kind een ongeorganiseerde gehechtheid ontwikkelen, die wordt gekenmerkt door een wil om zijn omgeving te controleren en een moeilijkheid om zijn emoties en gedrag te reguleren.
- *Verlatingssituaties*: veroorzaken ook trauma en hebben ernstige gevolgen voor de ontwikkeling, vooral wanneer het gaat om een niet expliciete achterlating, gekenmerkt door een evolutionair proces (ouders komen minder het kind bezoeken, dan niet meer, maar de achterlating wordt niet expliciet erkend). Het kind zal vaak een permanent gevoel van angst, droefheid en woede tegenover volwassenen ervaren, en een diep gevoel van zelf-depreciatie ontwikkelen.
- *Psychische mishandeling*: waarvan enkele voorbeelden zijn afwijzing, denigratie, terrorisme, isolement van de kinderen. Dit trauma wordt gekenmerkt door depressie,

angst, suïcidale reactie, minderwaardigheidsgevoelens, gedragsproblemen, agressiviteit, leerstoornissen.

Eenmaal geïnstalleerd in de psyche apparaat, blijft het traumatische beeld daar, soms voor een paar dagen, maanden, jaren of voor het leven. Het verschijnt opnieuw in het bewustzijn met een variabele periodiciteit, hetzij 's nachts in nachtmerries, hetzij overdag in korte herinneringen. Telkens is het beeld identiek tot in het kleinste detail en gaat het gepaard met het gevoel dat de gebeurtenis plaatsvindt, en de symptomen ook. Psychosomatische stoornissen kunnen dus lang duren, zelfs zeer lang (Lebigot, 2006).

De psychologische gevolgen bij kinderen die gedurende lange tijd herhaaldelijk worden mishandeld lijken dan ook bijzonder ernstig. Vila (2006) verwijst naar een reeks mogelijke veranderingen in de psychologische attitudes en vaardigheden van het kind, op intellectueel, emotioneel en relationeel vlak. Andere zeer frequente symptomen komen overeen met de psychische verdedigingsmechanismen die kinderen ontwikkelen om te ontsnappen aan herhaalde ondraaglijke stress: somatische klachten, amnesie van hele delen van de jeugdherinneringen, gebrek aan empathie, lichamelijke en emotionele verdooving, oncontroleerbare uitingen van woede en agressiviteit. Berger (2004) verwijst naar karakterstoornissen (met woede-uitbarstingen), psychomotorische instabiliteit (concentratiestoornissen en impulsiviteit), een behoefte aan controle over alles, maar ook ernstige leerproblemen. Deze problemen kunnen veroorzaakt worden door inadequate vroege interacties met de ouders (die het kind het vermogen geven de wereld te begrijpen) of een binnengedrongen psyché door de traumatische ervaringen waardoor er geen ruimte is voor het leerproces.

GEHECHTHEIDSTHEORIE

Om te begrijpen dat de band tussen ouder en kind niet inherent goed of slecht is, moet men eerst de basisbehoeften van het kind begrijpen, die beschreven kunnen worden op basis van de gehechtheidstheorie. Deze theorie, werd eerst in 1969 door Bowlby beschreven en daarna door talrijke klinische studies verder ontwikkeld. Volgens de theorie, om zich normaal te kunnen ontwikkelen, heeft een kind vanaf de eerste levensmaanden een vitale behoefte om op psychisch niveau een selectieve band aan te gaan met een stabiele, betrouwbare en voorspelbare gehechtheidsfiguur, waardoor het zich veilig kan voelen. Wanneer het kind, vanaf de leeftijd van 6 maanden, een geruststellend gehechtheidsfiguur heeft geïnternaliseerd, ontwikkelt het een gevoel van zelfvertrouwen dat hem in staat stelt afstand te nemen om de

wereld te verkennen. Maar baby's ontwikkelen hechtingsrelaties met zelfs de meest verwaarlozende en mishandelende ouders. De vraag is dus niet of er een gehechtheidsrelatie bestaat tussen het kind en die ouder, maar veeleer, "wat is de kwaliteit van de gehechtheidsrelatie?". Het belangrijkste is het prognostische aspect: een kind dat niet vóór de leeftijd van twee jaar een hechtingscapaciteit met een minimum aan veiligheid heeft ontwikkeld, zal ernstige emotionele, sociale en cognitieve nawerkingen behouden (Guedeney, 2010). Voor een kind kan niets de persoonlijke investering, aandacht en genegenheid van een klein aantal mensen in het eerste levensjaar vervangen. Buiten deze context treedt de psychologische schade zeer snel op, maar gaat meestal onopgemerkt voorbij omdat het pas tussen de leeftijd van 4 en 6 jaar, op het moment van het eerste leren en het begin van de socialisatie, zijn volle omvang aanneemt (Berger, 2011). Talrijke studies lijken aan te tonen dat verstoring van de gehechtheidsrelatie soms onherstelbare tekortkomingen veroorzaakt in de controle en regulering van emoties en gedrag (Liébert, 2015).

Hoewel het hechtingspatroon zich tijdens de eerste vijf jaren ontwikkelt, blijft het relatief stabiel, wat betekent dat de manier waarop het kind zich tijdens de vroege kinderjaren hecht aan de volwassenen in zijn omgeving in grote lijnen dezelfde zal zijn bij andere mensen (Sellenet, 2008). Waters, Weinfield en Hamilton (2000) volgden kinderen van de leeftijd van één tot twintig jaar en concludeerden dat hechtingspatronen blijven bestaan gedurende de kindertijd en de adolescentie, met zeer weinig veranderingen (70% stabiliteit). In dit eindwerk zullen de aspecten van de gehechtheidstheorie verder niet uitgewerkt worden, maar wat belangrijk te onthouden is, is dat de gehechtheidsfiguur niet noodzakelijk een biologische ouder hoeft te zijn. Wat belangrijk is, is de stabiliteit en betrouwbaarheid van de figuur, ongeacht de biologische band met het kind (Guedeney, 2010).

Deze gehechtheidstheorie biedt dus een nieuw perspectief voor de deconstructie van de ideologie van de ouder-kind band. Volgens de principes ervan kan de biologische ouder-kind band vervangen worden door een andere band; wat telt is eerder de kwaliteit van deze band voor de ontwikkeling van het kind (Guedeney, 2010). De gehechtheidstheorie heeft zo'n grote invloed op de ontwikkeling van kinderen dat het ons ook een kader biedt om de band tussen ouder en kind te beoordelen, en om de ontwikkeling van het kind te voorspellen als het in contact blijft met zijn of haar ouders. Het is volgens ditzelfde idee dat Maurice Berger (2004) pleit dat een jeugdbeschermingssysteem dat zich niet baseert op deze theorie geen zin heeft. We kunnen ons afvragen in hoeverre de ideologie van de familieband geen belemmering vormt voor de mogelijkheid om ons te richten op de gehechtheidstheorie in de Belgische jeugdbeschermingssysteem?

"Tegen de tijd dat u over een plaatsing nadenkt, is het al te laat om dat te doen."

Maurice Berger

1) Uitstel van de beslissing van een scheiding

Aangezien de ernstige gevolgen voor kinderen die trauma's hebben meegemaakt, en die geen veilige hechting hebben ontwikkeld, blijkt het evident dat bij gevallen van ernstige emotionele en opvoedkundige tekortkomingen (chronische of permanente ouderlijke onvermogens), het kind van zijn ouders gescheiden moet worden (Liébert, 2015). Het gaat er niet om de liefde van de ouders voor hun kinderen in twijfel te trekken, maar veeleer hun vermogen om aan hun behoeften te voldoen. In geval van chronische of permanente onvermogens komt de ontwikkeling van het kind ernstig in gevaar en is volgens veel psychiaters en psychologen (Berger, Liébert, Bonneville, Mouhot) een scheiding noodzakelijk om ernstige stoornissen bij het kind te voorkomen.

Maar om aan een scheiding te kunnen denken, moeten hulpverleners en rechters eerst afstand kunnen nemen van de ideologie van de biologische band. Onze wetten geven ook leven aan deze ideologie, wat sommige rechters er soms van weerhoudt beslissingen te nemen die van dit denken afwijken. Nochtans, met het oog op het bovenstaande, wanneer het moet gebeuren, blijkt een vroegtijdige scheiding van ouders en kinderen de beste manier om de ontwikkeling van het kind op lange termijn te verzekeren (Berger, 2011). Er is een gevoelige of kritieke periode voor de ontwikkeling van bepaalde vaardigheden (de kritieke periode voor taal ligt bijvoorbeeld tussen de 20 en 30 maanden oud). Als het kind in deze periode een achterstand oploopt, is het leren niet altijd meer in te halen, of zal het in ieder geval jaren duren (Liébert, 2015). Volgens een studie om 82 jongvolwassenen die als kind van hun ouders werden gescheiden en door een kinderbeschermingsdienst onder toezicht werden geplaatst, blijkt het dat hoe later de scheiding plaatsvindt, hoe frequenter en ernstiger de gedragsproblemen van de kinderen zijn (Mouhot, 2003).

Wachten met het scheiden van een kind van zijn ouders brengt het kind in twee potentiële gevaren: het wordt blootgesteld aan verder misbruik en het wordt besmet door de pathologie van de ouders wanneer die bestaat (Berger, 2011). Wij weten vandaag, door de kennis van kinderontwikkelingspsychologie, hechtingstheorie, psychisch trauma, en vele andere studies, dat jongeren die te lang geconfronteerd worden met bepaalde vormen van mishandeling, later

ernstige gedragsstoornissen of persoonlijkheidsstoornissen zullen vertonen. We spreken van gedragsstoornissen wanneer het kind één of meer van de volgende stoornissen vertoont: veelvuldige woedeaanvallen, instabiliteit, inhibitie, progressieve disharmonie (met of zonder ontwikkelingsachterstand), verzinsels, diefstallen, weglopen, agressiviteit, drugsverslaving... (Mouhot, 2003). Men spreekt van persoonlijkheidsstoornissen wanneer de symptomen ernstiger zijn en leiden tot aanhoudende sociale onaangepastheid: borderline-toestanden, psychoses, neuroses, perversies... Mouhot (2003) concludeerde uit zijn studie dat het percentage kinderen dat na de scheiding stoornissen vertoont, dat ongeveer één op twee bedraagt, daalt tot één op zes wanneer de kinderen vóór de leeftijd van één jaar worden gescheiden. De prijs die deze jongeren moeten betalen wanneer de scheiding te laat komt, is verschrikkelijk: overplaatsingen naar gespecialiseerde instellingen en, op volwassen leeftijd: onaangepastheid, dakloosheid, verblijf in opvangtehuizen en psychiatrische ziekenhuizen (Berger, 2004). De kosten van het uitstellen van een beslissing tot plaatsing zijn dan ook enorm, zowel voor het kind als voor de samenleving. Aarzeling en uitstel bij het nemen van een beslissing van scheiding zijn te wijten aan meerdere gebreken: gebrek aan plaatsen in instellingen, gebrek aan een grondige analyse van de situaties en gebrek aan realisme (Mouhot, 2003). Voor deze laatste twee gebreken is het duidelijk dat ideologie een grote rol speelt. Het verhindert een objectieve analyse van de opvoedingsvaardigheden van de ouders en een realistische kijk op de situatie.

Maurice Berger (2011) vat het heel goed samen: “In plaats van ons werk en acties te richten op de klinische evolutie van het kind, gaan we uit van een principieel standpunt, zoals de absolute waarde van een band tussen ouders en hun kind (...). Het voorkomt dat we aan een geldig alternatief denken voor de biologische thuisomgeving. Er is een algemeen heersend idee dat het beter is om op te groeien met gebrekkige ouders dan geen wortels te hebben”.

2) *Risicovolle routes*

In België kan de plaatsingsmaatregel slechts voor één jaar worden uitgesproken. Bovendien is het doel van de plaatsing de terugkeer van het kind naar zijn gezin, na te hebben gewerkt aan de moeilijkheden van de ouders en het kind (Code de la prévention, de l'aide à la jeunesse et de la protection de la jeunesse, 2018). In de vrij zeldzame gevallen waarin deze maatregel wordt besloten, wordt hij dan ook elk jaar herzien en opnieuw geëvalueerd. Terwijl in sommige gevallen een jaarlijkse herbeoordeling van de genomen maatregelen onontbeerlijk is, is dit in andere gevallen onnodig traumatisch voor het kind en zijn ouders. Het gaat er dus om jaar na jaar te bewijzen dat het kind thuis in gevaar zou verkeren, ondanks alle onweerlegbare bewijzen van permanente onvermogens van de ouders in sommige gevallen. Zonder terug te vallen in

het systeem van het verleden, wanneer een situatie soms jaren niet opnieuw werd onderzocht, is het denkbaar dat in situaties waarin sprake is van ernstige ouderlijke pathologieën, de herbeoordeling van de maatregel veel minder dan elk jaar zou kunnen plaatsvinden. Door de huidige systeem, en in naam van de heilige band tussen ouder en kind, pleiten sommige professionals plots voor een terugkeer naar het gezin na een jarenlang plaatsing, wat vaak tot een chaotische levensloop voor deze kinderen leidt (Berger, 2011).

Volgens Philippe Liébert (2015) zou het hoofddoel van het werk van de jeugdbeschermers niet de terugkeer van het kind naar zijn gezin moeten zijn. Het hoofddoel is het kind in staat te stellen de intellectuele, emotionele en relationele capaciteiten te verwerven om een normaal leven te leiden. Ten tweede heeft het geen zin om met het gezin te gaan werken zonder de evolutiecapaciteit van de ouders te hebben geëvalueerd en zonder tijdslijmieten vast te stellen. Jacques Trémintin (2003) is het er ook mee eens dat het kind terugsturen als er een scheiding moest worden geregeld, geen doel op zich is. Voor Maurice Berger (2011) gaat het om een beoordeling van het kind en van de modaliteiten om hem in de best mogelijke omstandigheden te laten ontwikkelen. Het feit dat het beter gaat met een kind betekent niet noodzakelijkerwijs dat een terugkeer naar het gezin moet worden overwogen. Als het kind beter is, kan het zijn dat het juist profiteert van de voordelen van het feit dat het op afstand wordt geplaatst van zijn ouders. Indien deze verbetering van het evenwicht van het kind in combinatie met een echte evolutie en stabilisatie van de opvoedingsvaardigheden van de ouders kunnen we denken aan een mogelijkheid van deze terugkeer. Het zijn deze twee hypothesen die in aanmerking moeten worden genomen, zonder dat de ene "per principe" voorrang heeft op de andere.

Meerdere "risicovolle routes" worden soms aan deze kinderen opgelegd, bijvoorbeeld (gebaseerd op voorbeelden van mijn stageplaats):

- Een kind wordt geplaatst, maar er worden telkens pogingen ondernomen voor een terugkeer naar zijn familie wanneer de ouders de indruk van normaliteit geven (naar een geschikter appartement te verhuizen, zich in te schrijven voor een baan, aan te kondigen dat zij naar een psychiater gaan). Bij gevallen van chronische ouderlijke onvermogen wordt het kind telkens weer na een mislukte poging geplaatst, wat voor discontinuïteit en verbrekingen zorgt. Dit heeft natuurlijk een enorm impact op zijn ontwikkeling en hechtingscapaciteit.
- Een kind wordt geplaatst maar een terugkeer vindt plaats elk weekend of om de veertien dagen bij zijn ouders, wat het kind permanent in verwachting van dit moment plaatst, ondanks het feit dat zijn relatie met de ouders diep verstoord is. Deze regeling verhindert het kind zich aan de nieuwe verblijfplaats aan te passen en emotionele banden te ontwikkelen, waardoor gedragsproblemen ontstaan of in stand worden gehouden.

- Een kind wordt pas laat van zijn ouders gescheiden, nadat een grote aantal contextbegeleidingsdiensten de situatie hebben proberen te verbeteren. Op dat moment heeft het kind vaak zulke gedragsproblemen dat elke plaatsing willekeurig wordt.
- Op basis van de ideologie van het biologische aspect wordt het kind eerder aan grootouders toevertrouwd, in plaats van een pleeggezin, maar deze situaties lopen vaak uit op een ramp met grote conflicten tussen de generaties en soms zelfs een verslechtering van de toestand van het kind
- Omdat de plaatsing elk jaar opnieuw wordt geëvalueerd, krijgen de ouders elk jaar een kans om hun kinderen opnieuw thuis te krijgen. Het gebeurt niet zelden dat een kind uit zijn pleeggezin of opvanghuis van de ene dag op de ander wordt weggehaald om terug met zijn biologische ouders te gaan wonen. Men kan het trauma en de verstoring niet onderschatten die deze verwijdering kan veroorzaken.

Een kind heeft continuïteit en stabiliteit nodig, vooral een kind dat thuis mishandeld of misbruikt werd, om de instabiliteit van de periode van de psychische ontwikkeling te compenseren. Als een kind meerdere plaatsingen doormaakt, en dus meerdere onderbrekingen, worden zijn emotionele banden steeds oppervlakkiger en ongedifferentieerder. De veelheid aan plaatsingen maakt het kind ontoegankelijk voor opvoedkundige invloeden en is direct verantwoordelijk voor storend of zelfs delinquent gedrag (Berger, 2011).

3) Het behouden van het ouderlijk gezag

Exacte statistieken over het aantal ontnemingen van het ouderlijk gezag bestaan niet, maar in 2019 bevatten 328 vonnissen een handeling tot ontneming of herstel van het ouderlijk gezag (Tribunal de première instance, section jeunesse, 2019). Uit dit cijfer blijkt reeds de zeldzaamheid van deze maatregel, wetende dat elk jaar ongeveer 22.000 kinderen in een open instelling of pleeggezin worden geplaatst in België (Decré, 2020). Aangezien de plaatsing de laatste maatregel is, die alleen van toepassing is in gevallen van ernstige mishandeling of verwaarlozing, lijkt het paradoxaal dat zo weinig maatregelen tot ontzetting uit de ouderlijke macht worden toegepast. Als wij van mening zijn dat een ouder niet in staat is om aan de behoeften van zijn kind te voldoen, hoe kunnen wij dan van mening zijn dat hij in staat is om beslissingen te nemen in het belang van zijn kind?

Meerdere professionals pleiten voor een ontneming van het ouderlijk gezag in situaties van langdurig nalatigheid of langdurige onvermogen van de ouders voor meerdere redenen (Berger, 2011 & Liébert, 2015 & Bonneville, 2018). Eerst, om het kind te beschermen, want

zelfs wanneer het kind onder toezicht wordt geplaatst en de bezoeken worden opgeschort, is dit een verdere stap in de bescherming van het kind. Ouders die hun ouderlijk gezag behouden zouden bijvoorbeeld jaren later kunnen terugkomen, zelfs in het geval van een feitelijke achterlating, en hun rechten opeisen en beslissingsbevoegdheid hebben over het leven van het kind. De onttrekking aan de ouderlijke macht maakt het mogelijk het kind in de toekomst tegen dit misbruik te beschermen (Berger, 2011).

Ten tweede, de samenleving en haar instellingen moeten ertoe bijdragen dat het leven van het kind zin krijgt. Justitie moet het kind de waarheid vertellen, namelijk dat de ouders die hem in de steek hebben gelaten of die uiterst mishandelend zijn, niet in staat zijn de attributen van het ouderlijk gezag op zich te nemen en dat het kind niet zal terugkeren om bij hen te wonen. In feite ervaart het verlaten kind de verlatenheid door zijn ouders elke dag. Als de instelling dit lijden en onrecht niet erkent, ontstaat er een kloof met de werkelijkheid en een verlies van betekenis. Tegelijkertijd houdt het de illusie van een mogelijke terugkeer in stand. Terugtrekking van het ouderlijk gezag maakt het ook mogelijk de verantwoordelijkheden van elke partij vast te stellen. Als justitie zijn rol van betekenis niet speelt, voelt het kind zich verantwoordelijk voor de verwaarlozing of de scheiding met zijn ouders wat een destructief proces van zelfonderwaardering kan veroorzaken (Liébert, 2015).

Ten derde, legitimeert de ontneming van het ouderlijk gezag de mogelijkheid van andere levensprojecten voor het kind, zoals een pleeggezin of zelfs adoptie. In situaties van permanente ouderlijke dysfuncties, zouden we meer aan adoptie moeten denken. De gerechtelijke beslissing zal het kind helpen om te gaan met het loyaliteitsconflict dat het in deze situatie van scheiding noodzakelijkerwijs ervaart (Liébert, 2015).

4) Contacten behouden

Wanneer een kind gescheiden wordt van zijn ouders, stelt zich de vraag van de instandhouding en het ritme van het contact tussen ouder en kind. De ideologie van de ouder-kind band is ook van grote invloed op beslissingen over het ouder-kindcontact. Sommige hulpverleners menen dat de band koste wat kost in stand moet worden gehouden, en zelfs opnieuw moet worden opgebouwd, in naam van de heiligheid van de biologische band. Maar men moet voorzichtig blijven met het behoud van de contacten.

Het onderhouden van banden met ernstig tekortschietende of mishandelende ouders kan zinvol zijn, indien dit deel kan uitmaken van een co-ouderschapsregeling, zelfs in situaties van

langdurig ouderlijk onvermogen. Twee voorwaarden zijn hiervoor noodzakelijk: de eerste is dat de ouders de voordelen van de plaatsing aanvaarden. Dit betekent dat zij in staat moeten zijn met de dienst samen te werken. De tweede is dat de ouders zich inzetten voor een proces van verandering of herstel van hun vaardigheden, hetzij door hulp te aanvaarden, hetzij door therapie aan te vragen (Liébert, 2015).

Het is echter belangrijk niet aan te nemen dat kinderen, omdat zij van hun ouders gescheiden zijn, beschermd zijn tegen negatieve gevolgen voor hun ontwikkeling en daarom hun ouders regelmatig kunnen zien. Sommige kinderen verliezen het volledige voordeel van de scheiding en therapie zodra ze in contact komen met hun ouders, zelfs als de ouders niet psychisch ongeorganiseerd zijn tijdens de bijeenkomsten. Dit is omdat de kinderen de ouders niet als zodanig zien, maar angstaanjagende hallucinaties op hen projecteren, als gevolg van hun trauma (Berger, 2011). Dit kan leiden tot een verergering van de symptomen of regressie van het kind na elk contact.

Bovendien kunnen sommige ouders, indien er geen sprake is van bemiddelde bezoeken, ongepast gedrag blijven vertonen dat zeer verontrustend kan zijn voor het kind, ook al is het maar voor een uurtje per week. Ouders kunnen vaak dingen zeggen als "Ik neem je terug", "je komt vlug naar huis" en allerlei beloftes aan hun kind maken. Dit kan de psychologische ontwikkeling van het kind blokkeren, omdat het hem verhindert in andere projecten te investeren (Berger, 2011).

Ten laatste, zolang het kind regelmatig contact heeft met zijn ouders, zal hij niet kunnen praten over wat er gebeurd is. Het verleden is het heden, het kan elk moment weer opduiken (Berger, 2011).

Om al deze redenen is het van belang zich de vraag te stellen of het ouder-kind contact al dan niet onderhouden moet worden, en in welke vorm en frequentie.

In conclusie, schrijft Berger dat "Het kinderbeschermingssysteem dat gevoed wordt door de ideologie van de band met het onderhoud in het biologische gezin niet alleen ineffectief is, maar ook schadelijk." Uit theorie en ervaring blijkt het dat aanzienlijke psychologische schade met onomkeerbare gedragsstoornissen, leerproblemen en zelfs intellectuele beperkingen worden veroorzaakt door de routes die aan deze kinderen worden opgelegd: te laat scheiden

van hun ouders, plaatsingsonderbrekingen, meerdere plaatsingen, ouder-kind ontmoetingen die niet bemiddeld worden of te vroeg worden georganiseerd.

GEVOLGEN VAN DE IDEOLOGIE VOOR OUDERS

Deze ideologie heeft niet alleen schadelijke gevolgen voor de kinderen, maar ook voor hun ouders. Eerst leidt deze ideologie er vooral toe dat aan veel ouders te hoge eisen worden gesteld. De “idealiserende van het ouderschap” verhindert een juiste diagnose van chronische of permanente onvermogen in verband met een psychische aandoening, of tijdelijke onvermogen in verband met een traumatische gebeurtenis, of incompetentie in verband met een gebrek aan kennis en ondersteuning. Door een verwarring van deze registers, die niet dezelfde realiteiten dekken, wordt er vaak veel geëist van bepaalde ouders die gewoon niet in staat zijn om de bepaalde vaardigheden te verwerven. Door een slechte diagnose wordt er vaak aan ouders gevraagd om voltijds ouders te zijn, of hele weekends, terwijl ze maar gedurende een beperkte periode, soms niet meer dan een half uur per maand, ouderlijke vaardigheden kunnen oefenen (Bonneville, 2018). Hierdoor kunnen ze niet hun gedeeltelijke opvoedingscapaciteiten uitoefenen op gebieden waar dat wel mogelijk is.

Anderzijds is het soms onmogelijk voor hulpverleners of rechters om de niet-investering van de ouders in hun kind te zien en te horen. Veel beoefenaars zullen een ouder aanmoedigen om op te bellen, naar hun kind te vragen enz., zelfs als ze dit zelf niet vragen (Berger, 2011). Dragen hulpverleners ouders soms boven hun capaciteiten en hun wil, zelfs wanneer ze ons laten zien dat ze niet in staat zijn om zelf te mobiliseren en te investeren?

Door elke jaar de maatregel te herzien is het decreet ook schadelijk voor de ouders. Sommige ouders met chronische psychiatrische stoornissen vrezen dit moment, dat hen confronteert met hun onvermogen om ouders te zijn. Ze voelen zich verplicht om de zorg voor hun kind aan te vragen om niet te worden gezien als ouders die hun kind verlaten, maar weten dat zij niet in staat zijn om voor hem of haar te zorgen (Berger, 2004).

Ten laatste, worden door deze ideologie volwassenen met ernstige opvoedingsstoornissen alleen als ouders beschouwd. Door een sacraal beeld te hebben van de biologische band, hebben veel hulpverleners het moeilijk om te zien dat het onvermogen van bepaalde ouders te wijten is aan een psychiatrische ziekte. Dit is een van de centrale aspecten van het probleem:

niemand zou eisen dat een ervaren gezinstherapeut het psychisch functioneren wijzigt van een psychotisch subject (niet-ouder). Maar omdat deze personen ouders zijn, zullen veel beoefenaars doen alsof het mogelijk is ze positief en vrij snel te veranderen. En het idee dat een bepaald aantal ouders een permanente opvoedingsstoornis hebben is vaak ondenkbaar (Berger, 2004).

CASUSSEN VAN MIJN STAGE

Om de hierboven ontwikkelde theoretische concepten te illustreren, heb ik ervoor gekozen enkele situaties uit mijn stage als voorbeeld te gebruiken. Het is de bedoeling de theoretische concepten begrijpelijker en zinvoller te maken, maar vooral om aan te tonen dat deze situaties geen geïsoleerde gevallen zijn.

AL NASSER

De familie Al Nasser wordt sinds 2015 gevolgd door de Service d'Aide à la Jeunesse. De ouders komen oorspronkelijk uit Syrië, en hebben een lange vluchtweg afgelegd om in 2015 als vluchtelingen in België aan te komen. Ze hebben drie kinderen: Amar (7), Khaled (5) en Fatima (2). Amar is geboren in Marokko, tijdens hun vlucht. Khaled en Fatima zijn in België geboren. De situatie belandde bij de SAJ na ernstige bezorgdheid over verwaarlozing, aangezien een vroedvrouw het tweede kind Khaled kort na zijn geboorte thuis volledig uitgedroogd en in kritieke toestand had gevonden. De ouders kwamen niet opdagen voor de SAJ-formaliteiten, waardoor het dossier snel voor de rechter kwam.

In 2016, na de opening van het dossier, werd een thuisbegeleidingsdienst ingeschakeld. Deze dienst merkte al snel het gevaar op waarin de kinderen zich bevonden: volledig onaangepaste huisvesting, geen verwarming of warm water, kapotte ramen, willekeurig eten, willekeurige slaappatronen, ernstig gebrek aan hygiëne, geen medische follow-up (zelfs niet wanneer de kinderen koorts of een buikgriepje hadden), geen educatieve grenzen (de kinderen brachten zichzelf in gevaar zonder enige reactie van de ouders door op de meubels te klimmen, de straat op te gaan), de ouders maakten vaak ruzie waar de kinderen bij waren, mama sloeg en beledigde papa,... De ouders werkten samen met de dienst en gingen in op alle verzoeken van de hulpverleners (creatie van een apotheek, ritme van maaltijden en slaap...). Maar niets hield lang stand, omdat de ouders de zin van de verzoeken van de hulpverleners niet inzagen.

Na deze eerste thuisbegeleidingsdienst werd Khaled geplaatst voor enkele maanden omdat zijn gezondheid zeer kwetsbaar was en er regelmatig medische toezicht vereist was, wat de ouders niet in staat waren om te doen. Amar bleef thuis met de hulp van een andere contextbegeleidingsdienst. De dienst werkte twee jaar lang met de familie samen (Khaled was na enkele maanden terug thuis), en opnieuw hadden zij de indruk dat de familie op verzoeken inging, maar niets hield in de loop van de tijd stand; de zorgen van 2016 waren precies dezelfde ondanks het intensieve werk gedurende twee jaar. De hulpverleners waren het steeds erover

eens dat het hier niet ging om misbruik, maar om belangrijke verwaarlozing, waardoor de kinderen in gevaar werden gebracht en niet in hun basisbehoeften werden voorzien. Na twee jaar van intensief werk werden de twee jongens geplaatst (Khaled's tweede plaatsing).

Na slechts enkele maanden van plaatsing stelden de maatschappelijk werkers weekendverblijven voor, waarmee de rechter instemde. Bij lezing van het dossier is het niet duidelijk waarom weekendverblijven werden voorgesteld, aangezien de hulpverleners nog steeds dezelfde tekortkomingen en moeilijkheden bij de ouders vaststelden. Toen we de vraag stelden aan de SPJ-consulent die de zaak vanaf het begin heeft gevolgd, benadrukte zij dat het belangrijk is de banden tussen kinderen en ouders in stand te houden. Zij was waarschijnlijk niet van mening dat de ernstige verwaarlozing waarmee de kinderen in de weekends werden geconfronteerd, een probleem vormde.

Na een jaar van plaatsing, werd een terugkeer naar het gezin gevraagd in 2019. Nochtans, in de verslagen van de instelling werd echter nog steeds melding gemaakt van dezelfde bezorgdheden en moeilijkheden als vóór de plaatsing. Als voornaamste reden werd opgegeven dat de kinderen zich in hun nieuwe woonplaats niet konden vestigen, en altijd in afwachting waren voor hun weekends thuis, waardoor het beter voor hen was naar huis terug te keren, ondanks de aanhoudende zorgen.

Terug thuis, zette de thuisdienst zijn intensieve werk met het gezin voort. Dit ging zo enkele maanden door, totdat de situatie zo zorgwekkend werd geacht dat de dienst de rechter verzot de kinderen in een andere instelling te plaatsen. De in het verslag vermelde punten van bezorgdheid waren precies dezelfde als bij de opening van het dossier, vóór de eerste plaatsing van Khaled en vóór de tweede plaatsing van beide jongens. De genoemde moeilijkheden waren: voeding, slaap, hygiëne, fysieke veiligheid en emotionele veiligheid (ruzies tussen de ouders, instabiliteit van de moeder). Het was dus duidelijk dat er in 5 jaar niets veranderd was.

Amar en Khaled kwamen in oktober 2020 bij l'Estacade, na een toch al chaotisch levenspad. De opvoeders merkten al snel dat deze kinderen erg beschadigd waren. Khaled vertoont een vertraging in zijn globale ontwikkeling en een ongedifferentieerde gehechtheid. Amar heeft ook een ongedifferentieerde gehechtheid, en heeft aanzienlijke gedragsproblemen: brutaliteit, diefstal, almacht, agressiviteit en geweld tegen anderen. Fatima is nog steeds bij haar ouders. Ze komt haar broers opzoeken op de Estacade, en we merken dat ze het vaak koud heeft, honger heeft, vuil is, en vooral dat ze zichzelf in groot gevaar brengt zonder enige reactie van haar ouders.

Welke niveaus van de ideologie zijn hier herkenbaar/spelen een rol in deze situatie?

Zowel institutionele als juridische kanten van de ideologie spelen hier een rol. We hebben de hulpverleners van de thuisbegeleidingsdienst meerdere keren ontmoet, en tijdens deze gesprekken hebben we een sterk gevoel gehad dat de hulpverleners zichzelf sterk identificeerden met de pijn van de ouders, en drongen aan op de liefde die zij voor hun kinderen hebben. "Deze ouders houden van hun kinderen", "we kunnen van deze moeder haar rol als moeder niet afnemen", "stel je de pijn voor van deze moeder als Fatima geplaatst wordt". In hun toespraken was er heel weinig ruimte voor de noden en het lijden van de kinderen, alles draaide om het lijden van de ouders. Ik had ook de indruk dat de beslissing tot plaatsing met een groot schuldgevoel werd ervaren, zij konden zeggen dat zij het vertrouwen van de ouders hadden verloren. In onze verslagen hebben wij ook melding gemaakt van onze bezorgdheid voor Fatima, hoewel wij voor haar niet gemandateerd zijn. De thuisbegeleidingsdienst is tegen deze plaatsing, zij konden zeggen dat zij vreesden dat de moeder psychisch zou decompenseren en dat het koppel andere kinderen zou krijgen om de leegte op te vullen, wat allemaal fictieve voorstellingen zijn die misschien niet zouden gebeuren. Voor mij is het duidelijk dat er hier een globale ontkenning van de huidige wetenschap is, zowel door de rechter als door de sociale werkers. Hoewel de gevolgen van ernstige verwaarlozing van deze kinderen welbekend zijn, richten de professionals zich meer op de passionele elementen zoals het idee om deze ouders een tweede kans te geven.

Op juridisch vlak, is deze situatie een perfect voorbeeld van hoe het biologisch gezin wordt gezien als de natuurlijke omgeving voor een kind, een verankerde norm, en dit verhindert dat de mensen om hen heen en soms zelfs de maatschappelijke werkers de ernst van de moeilijkheden inzien of de moed vinden om een situatie van gevaar aan te melden. In hun 6-jarige begeleiding hebben de ouders nooit hun moeilijkheden erkend. Zij ontkennen herhaaldelijk, en doen dat nog steeds, de meeste van de genoemde bezorgdheden. Zij hebben wel op alle verzoeken gereageerd, maar zonder er iets van te begrijpen. Dit is een terugkerend element in alle verslagen. De moeilijkheden, die zeer ernstig zijn, zijn van het begin tot het einde blijven bestaan. Verscheidene hulpverleners hadden het over twijfels omtrent de intellectuele capaciteiten van het koppel, vooral van de moeder. Haar psychologische instabiliteit werd verschillende keren vermeld. En toch, bij verschillende gelegenheden, werden deze kinderen teruggegeven aan hun ouders. Het duurzaam onvermogen van deze ouders is door geen van de interventies vastgesteld, hoewel het mij, gelet op het dossier, voor de hand lijkt te liggen. Gezien hun vluchtelingenparcours is het duidelijk dat wij allen een groot medeleven voelen met deze ouders, aan wie het leven geen genade heeft geschonken. Maar

als we ons richten op de belangen van deze kinderen, hun meest fundamentele rechten en hun primaire behoeften, lijkt mij een trieste realiteit duidelijk: deze ouders zijn niet in staat voor hun kinderen te zorgen, als gevolg van blijvende psychologische of psychiatrische stoornissen, die wellicht verband houden met trauma's van hun vlucht.

Deze moeilijkheid om het blijvend onvermogen van de ouders in te zien, heeft voor deze kinderen tot een meer dan chaotisch parcours geleid. De plaatsing, die als een laatste redmiddel wordt beschouwd, werd van jaar tot jaar uitgesteld. En aangezien het doel van een plaatsing de terugkeer naar het gezin is, werkten de vroegere instellingen in die richting en stuurden de kinderen terug zodra de ouders hen een vals beeld van normaliteit gaven. Naast het trauma dat deze kinderen hebben opgelopen door de moeilijkheden van hun ouders en de verwaarlozing die zij hebben ondergaan, zijn deze kinderen ook slachtoffer van trauma's die verband houden met hun traject vol onderbrekingen, verschillende woonplaatsen, steun van verschillende diensten... Het systeem zal hebben bijgedragen tot de mishandeling van deze kinderen.

Bovendien stuitten wij, gezien het belang van de instandhouding van familiebanden in de wetgeving, op aanzienlijke weerstand toen wij om gespreide bezoeken vroegen. In het begin kwamen de ouders de jongens eens per week bezoeken. Tijdens deze bezoeken merkten wij hoe onrustig en onveilig de kinderen voelden en hoe de ouders niet in staat waren een kader te scheppen. De opvoeders merkten ook op dat de kinderen voor en na het bezoek zeer geagiteerd en gespannen waren. De kinderen vroegen vaak om het bezoek vroeger te beëindigen of de ruimte te verlaten. De ouders waren soms psychisch afwezig, en richtten zich niet op de behoeften van hun kinderen. Het is vaak voorgekomen dat de vader tijdens een bezoek in slaap viel, of heel sterk naar cannabis rook, en dat de moeder tegen zichzelf praatte of op een heel theatrale manier begon te bidden, huilend en God bedelend om haar kinderen terug te geven. Zij eisten ook vaak de terugkeer van hun kinderen en uitten al hun woede tegenover de rechter en de instelling. Dit bracht de kinderen in grote moeilijkheden, zij konden zich niet in hun nieuwe woonplaats vestigen, waarschijnlijk deels omdat hun ouders lieten merken dat ze niet eens zijn met de plaatsing en dingen zeiden als "je gaat binnenkort naar huis, je moet hier braaf zijn om thuis te komen", "als je hier goed opgroeit, mag je thuiskomen". Dit legde alle verantwoordelijkheid voor de plaatsing bij de kinderen. Amar heeft ons ook verteld dat hij dacht dat hij geplaatst was wegens zijn gedrag. Desondanks waren noch de rechter noch de samenwerkende diensten voorstander van een verlaging van de frequentie van de bezoeken. We moesten hard argumenteren, want we werden geconfronteerd met ideologische discoursen. De diensten weigerden te geloven dat bezoeken, zelfs onder toezicht, oude trauma's en angsten naar boven kunnen brengen, en dat zij schadelijk kunnen zijn voor de ontwikkeling van het kind.

Welke gevolgen heeft deze ideologie in deze situatie gehad?

In deze situatie heeft deze ideologie dan ook geleid tot een jarenlange intensieve begeleiding en uitstel van de plaatsing, en vervolgens verscheidene terugreizen en onderbrekingen van de woonplaats, en nu regelmatig contact met de ouders ondanks hun ongeschiktheid tijdens de bezoeken. Dit alles heeft grote gevolgen voor de ontwikkeling van deze kinderen, die met het blote oog zichtbaar zijn.

De twee jongens hebben ontwikkelingsstoornissen en gedragsstoornissen ontwikkeld, vooral de oudste, Amar, die het langst met zijn ouders heeft gewoond. Amar toont ons dat hij zeer impulsief is en dat hij veel moeilijkheden heeft om zijn emoties en gedrag te reguleren. Hij is zeer agressief met zowel de kinderen als de volwassenen, en lijkt alsof hij zijn geweld niet kan controleren. Hij steelt ook heel vaak spullen van andere kinderen, en als de opvoeders hem straffen, lijkt hij het nut niet in te zien, het is alsof het hem niet raakt. Hij is altijd heel onrustig, en kan zich niet meer dan enkele minuten concentreren op een spel, hij gaat voortdurend van het ene ding naar het andere. In de zes maanden dat hij bij ons is, heeft hij met geen enkel kind of volwassene een speciale band ontwikkeld. Hij heeft waarschijnlijk een ongeorganiseerde gehechtheid ontwikkeld. Hij verwacht vaak volwassenen, hij herinnert zich hun namen niet. Volwassenen zijn voor hem geen gezagsfiguur, hij blijft ongevoelig voor elke opmerking, elke correctie of elke sanctie. Hij lacht vaak als een opvoeder hem straft, of hij kijkt op hem neer en beledigt hem. Zijn nachten zijn ook erg onrustig, hij doet er uren over om in slaap te vallen, hij lijkt erg angstig en maakt iedereen wakker. Gezien al deze symptomen stellen wij dat Amar lijdt aan een trauma ten gevolge van ernstige verwaarlozing, met aanzienlijke gedrags- en karakterstoornissen tot gevolg. Wij vragen ons zelfs af of zijn intellectuele capaciteiten niet zijn aangetast, en of er niet ook sprake is van een zekere persoonlijkheidsstoornis.

Khaled doet het iets beter, misschien omdat hij jonger en vaker werd geplaatst dan Amar. Desondanks lijdt Khaled aan een aanzienlijke ontwikkelingsachterstand. Dit komt vooral tot uiting in zijn taalontwikkeling, maar ook in zijn psychomotorische vaardigheden. Hij is ook erg onrustig, net als zijn broer, en kan zich niet langer dan een paar minuten concentreren. Hij heeft ook een ongedifferentieerde gehechtheid en heeft sinds zijn aankomst geen bevoorrechte banden gevormd, noch met volwassenen, noch met kinderen.

Deze situatie is ook schadelijk voor de ouders. Jarenlang hebben wij hun doelen gesteld die voor hen waarschijnlijk onmogelijk te bereiken zijn, vanwege mogelijke intellectuele beperkingen. Wij projecteerden een zekere idealisering van het ouderschap en vroegden hen voltijdse ouders te zijn, terwijl het lijkt dat ze hiervoor niet in staat zijn. De sociale werkers weigerden ook de psychiatrische problemen van de ouders te zien en beschouwden hen alleen als ouders en niet als mensen die mogelijk een psychiatrische ziekte hebben. Ze verwachtten daarom dat ze snel veranderden, omdat ze ouders zijn, op gebieden die onmogelijk te veranderen zijn bij iemand met een psychiatrische stoornis. Het heen en weer gaan van hun kinderen, de tussenkomst van verschillende diensten, de onzekerheid van de huidige situatie... dit alles voedt een enorme ongerustheid bij hen. Door te weigeren dat ze een permanent ouderlijk onvermogen hebben, houden wij deze ouders in hoop en illusie van de terugkeer van de kinderen, en confronteren wij hen voortdurend met hun falen, waardoor wij hun schuldgevoelens voeden.

BENSAÏD

De zusjes Bensaïd, Nour (8) en Leila (7), kwamen in het kindertehuis terecht toen zij 2 en 3 jaar oud waren. Ze waren eerst op de peuterafdeling, en kwamen toen op de Estacade in 2018. Hun plaatsing was te wijten aan een onstabiele moeder, die haar relaties belangrijker vond dan haar kinderen. De meisjes hebben 5 broers en zussen, die ook allemaal geplaatst zijn. Deze moeder, ondersteund door de SAJ sinds ongeveer tien jaar, was niet in staat zich te mobiliseren en te evolueren om haar kinderen terug te krijgen. Ondanks dit bewijs, dat in alle verslagen wordt vermeld, werd elk kind bij zijn geboorte een paar jaar thuis achtergelaten voordat hij in zorg werd geplaatst.

Ze heeft altijd toestemming gekregen om haar dochters te bezoeken. In feite was zij in het begin van de plaatsing, gedurende één uur per week, adequaat met haar kinderen. De meisjes profiteerden van deze bezoeken en vertoonden geen verontrustende symptomen na deze bezoeken. Ze liet ons zien dat ze in staat was tot bepaalde aspecten van het ouderschap, gedurende een zeer beperkte tijd. De instelling overwoog daarom een soort co-ouderschap, wat de beste optie leek voor het welzijn van de meisjes. Helaas begon ze al snel inconsistent en onbetrouwbaar te worden. Ze zei regelmatig bezoeken af om verschillende redenen, of kwam gewoon niet zonder waarschuwing. Dit duurde een paar maanden voordat een maatschappelijk werker haar kwam halen (vaak op huisbezoek), om te proberen haar weer op het rechte pad te krijgen. Na deze interventies, zou ze terugkomen, maar snel weer afhaken. Dit patroon herhaalde zich jarenlang, met een onvoorspelbaar komen en gaan. Toen de meisjes bij

l'Estacade aankwamen, vroegen wij ons af of deze moeder wel betrouwbaar was, en of bezoeken in deze context wel zin hadden. Niettemin drongen de rechter en de consulent van de SPJ aan op pogingen om de moeder te remobiliseren, omdat de bezoeken, toen zij plaatsvonden, goed waren verlopen.

Ondanks meerdere pogingen om contact met haar op te nemen, heeft zij sinds juni 2020 geen enkel contact met ons meer gehad. Ze kwam noch bij de bezoeken, noch bij onze gesprekken. De meisjes waren erg verontrust door haar afwezigheid, en begrepen niet waarom mama hen in de steek liet. Om de meisjes antwoorden te geven, gingen we op huisbezoek met de SPJ-consulent. Tijdens dit bezoek kon de moeder ons vertellen dat zij niet langer in staat was om in haar dochters te investeren. Voor haar was de band totaal verbroken, en ze werd door een schuldgevoel verteerd. Haar dochters bezoeken was te pijnlijk. Ze wilde een pleeggezin voor hen vinden, een ander levensplan. De consulent drong erop aan dat de bezoeken moesten doorgezet worden en dat l'Estacade moest haar steunen bij het herstel van een relatie met haar kinderen. Mevrouw stond erop dat ze niet zou terugkeren naar l'Estacade.

Welke niveaus van de ideologie zijn hier herkenbaar/spelen een rol in deze situatie?

Aan de institutionele kant, is het hier opnieuw merkbaar dat de interveniënten een chronisch of duurzaam ouderlijk onvermogen niet hebben gezien. Deze mama heeft 7 kinderen, die allemaal geplaatst zijn geweest. Hoe komt het dat na het tweede of derde kind, de volgende kinderen nog een tijdje thuis werden gelaten alvorens te worden geplaatst? Wetende dat de moeder altijd dezelfde moeilijkheden had, dat er niets veranderde, en dat dit door alle verschillende professionals werd opgemerkt. Waarom werd er niet gedacht aan een pleeg- of adoptieproject voor deze kinderen? Dit idee om ouders die telkens hun onvermogen hebben getoond, steeds een nieuwe kans te willen geven, is sterk gebaseerd op een ideologie van de familieband. De centrale plaats van de familie als natuurlijk omgeving voor kinderen in de verschillende wetten en decreten belemmert ook de sociale werkers en rechters om aan alternatieven te denken. Gezien de moeilijkheden van de twee meisjes zijn wij van mening dat het te laat is voor een pleeg- of adoptieproject. Indien het onvermogen van deze moeder echter eerder was onderkend, hadden deze meisjes van een gezinsproject kunnen profiteren.

Wij merken op dat de vorige hulpverleners weigerden te aanvaarden dat deze moeder slechts een paar uur per maand moeder kon en wilde zijn. Zij projecteerden hun visie en hun model van ouderschap op deze moeder en verwachtten van haar een verbetering die haar capaciteiten te boven ging. Zij gingen herhaaldelijk bij haar op zoek, ondanks het feit dat zij

duidelijk liet blijken niet langer in staat te zijn in haar dochters te investeren. Wij vragen ons af of deze professionals deze moeder niet boven haar capaciteiten hebben gedragen, in naam van de heiligheid van de band tussen biologische moeder en kinderen. Door hun optreden hebben zij de feitelijke verlating niet erkend, noch hebben zij het rechtssysteem gevraagd dit te erkennen, waardoor voor de meisjes een zekere hoop bleef bestaan dat de moeder zou terugkomen.

Opnieuw merk ik hier een soort ontkenning van de huidige wetenschap. Het is al goed bekend dat een achterlating meerdere stoornissen kan ontwikkelen, vooral als het niet erkend wordt. Maar dit blijkt opzijgeschoven te worden om de moeder telkens opnieuw een nieuwe kans te geven. Het onderhouden van familierelaties krijgt in de wetten en decreet veel aandacht, waardoor het moeilijk wordt voor sociale werkers om aan een afschaffing van bezoeken te denken. In deze situatie, zelfs wanneer de ouder zegt dat zij niet langer contact met haar kinderen wil en kan hebben, vinden sommige hulpverleners het moeilijk dit te horen en te aanvaarden. Overigens, na ons huisbezoek heeft de consulente van de SPJ ons teruggebeld om ons te vragen tijdens de vakantie occasionele contacten tussen de moeder en haar kinderen te organiseren, teneinde "een minimum aan band te behouden", ondanks het duidelijke verzoek van hun moeder om het contact te verbreken.

Welke gevolgen heeft deze ideologie in deze situatie gehad?

Als gevolg van de verwaarlozing die zij als baby thuis hebben ondergaan en het feit dat hun moeder hen heeft achtergelaten, gaat het vandaag met deze twee meisjes niet goed. Nour vertoont belangrijke syndromen van een trauma van verlating, ze leeft in een constante angst en heeft veel moeite om haar emoties te reguleren. Ze raakt regelmatig in een indrukwekkende crisistoestand, zozeer zelfs dat we meerdere keren midden in de nacht de ambulance hebben moeten bellen. Op die momenten heeft Nour geen controle meer over haar lichaam en haar reacties, ze lijkt ergens anders te zijn. Deze oncontroleerbare uitingen van woede en angst zijn waarschijnlijk een soort psychisch verdedigingsmechanisme om aan een ondraaglijke stress te ontsnappen. Trouwens, sinds we het bezoekrecht van haar mama hebben ontnomen (met uitzonderlijke uitstapjes tijdens de vakantie), heeft Nour minder crisissen gehad. In feite, lijkt dit haar gekalmeerd te hebben. Ze wacht niet meer elke week op mama, ze is niet meer angstig of ze wel of niet zal komen. Dit bewijst hoe belangrijk het is een feitelijke achterlating aan een kind te erkennen.

Wat haar kleine zusje Leila betreft, zodra een volwassene een speciale band met haar wil opbouwen, zet zij hem op een afstand. Zij heeft een peettante met wie het niet altijd gemakkelijk is geweest, want Leila kon er niet tegen alleen te zijn met haar peettante. Deze individuele relatie was "te veel" voor haar, ze had een derde partij nodig om het minder intens te maken. Deze manier om een relatie aan te gaan roept vragen op; ze heeft duidelijk een soort hechtingsstoornis. Ongetwijfeld is het een manier om zichzelf te beschermen tegen een speciale band, uit angst gekwetst te worden en weer in de steek gelaten te worden.

Ondanks de plaatsing van alle broers en zussen en de herhaalde nalatigheid van de moeder, heeft niemand van de betrokkenen ooit de kwestie van het ontnemen van het ouderlijk gezag in overweging genomen. Gezien haar langdurige onvermogen om voor haar dochters te zorgen en het feit dat zij haar dochters heeft achtergelaten, zou dit echter logisch kunnen lijken. Ook hier speelt de ideologie van de band een grote rol, waardoor de interveniënten er niet aan denken een procedure tot ontneming in te leiden. Het behouden van het ouderlijk gezag voor deze moeder is echter niet zonder gevolgen. Gezien haar instabiliteit in het verleden, zijn wij niet beschermd tegen een plotselinge terugkeer van de moeder over een paar jaar. Zij zou de terugkeer van haar dochters kunnen eisen, of bepaalde projecten in gevaar brengen waarvoor wij haar instemming nodig hebben (de keuze van de school, het peterschapsproject...). Wat voor zin heeft het haar het ouderlijk gezag te geven, wanneer zij kan zeggen dat zij geen band meer heeft met haar dochters en hen niet meer wil? Kunnen wij zeggen dat wij haar dochters werkelijk beschermen tegen de instabiliteit van hun moeder, zonder een ontneming van het ouderlijk gezag te vragen?

Uiteindelijk kon deze moeder ons vertellen dat ze met een enorm schuldgevoel leefde. Jarenlang hebben het rechtssysteem en de instellingen haar immers een negatief beeld van zichzelf gegeven: een beschaamde, onwaardige en achterlatende moeder. Ondanks haar pogingen om te laten zien, en te zeggen, dat zij niet capabel was, hoorde niemand haar. De jaarlijkse herziening van het plaatsingsbesluit wakkert dit schuldgevoel weer aan. Deze moeder weet heel goed wat van haar wordt verwacht, hetgeen haar telkens weer confronteert met haar onvermogen. Is dit ook niet een vorm van psychisch geweld naar de moeder toe?

LASRI

Slimane en Mohamed kwamen in 2019 naar l'Estacade, na een burn-out van hun moeder. Deze moeder had aan de SAJ hulp gevraagd, omdat zij zich niet langer in staat voelde om alleen voor deze twee jongens te zorgen.

Naar aanleiding van dit verzoek adviseerde de SAJ haar de kinderen voor korte tijd te plaatsen, zodat zij voor zichzelf kon zorgen en weer op eigen benen kon staan. Met de aanmoediging van haar moeder en zus, zette ze de kinderen af bij l'Estacade. Een paar dagen later keerde ze woedend terug om haar jongens terug te halen. Mohamed liep weg, hij wilde niet terug naar zijn moeder. Slimane vertrok met zijn moeder, die in een hysterisch toestand was. Mevrouw kwam toen terug met de politie om Mohamed terug te halen. Na deze gebeurtenis werd de zaak voor de rechter gebracht. De rechter besliste tot de plaatsing van de twee kinderen. Sindsdien is onze samenwerking met mevrouw onmogelijk geweest. Ze is extreem paranoïde over ons. Ze ziet ons als kinderontvoerders die haar alleen maar kwaad willen doen. Ze heeft ons verschillende keren per telefoon, e-mail en bericht lastiggevallen, ons beledigd en bedreigd. Zij kwam eens naar een gesprek met littekens op haar gezicht, en vertelde ons dat zij zichzelf pijn had gedaan om ons te laten zien hoezeer wij haar pijn deden.

De kinderen kwamen terecht in een enorm loyaliteitsconflict tussen hun moeder en hun nieuwe thuis. Ondanks vele pogingen om vertrouwen met haar op te bouwen, is ze niet in staat te begrijpen dat we het goed bedoelen. Ze is ook niet in staat zich te concentreren op de behoeften van haar kinderen. Ze heeft voortdurend een discours van rechtvaardiging tegen de plaatsing, en zij ontkent elke verantwoordelijkheid in deze plaatsing.

De vader van de jongens zat in de gevangenis na klachten van de moeder over intimidatie en fysiek geweld. Daarom werd bij de rechtbank een maatregel besloten om de vader bij de jongens weg te houden. Sindsdien heeft deze vader heel weinig nieuws gegeven. Het gebeurt vaak dat hij niet komt opdagen voor een gesprek met de SPJ, zonder waarschuwing. Wanneer hij komt, vraagt hij om bezoekrecht om zijn jongens te zien, maar hij kan op geen enkele manier bewijzen dat hij positieve veranderingen in zijn leven heeft aangebracht. Hij begrijpt de zin van de verzoeken van de interveniënten niet. Deze vader laat ons zien dat hij intellectueel zeer beperkt is, en zich nooit richt op de behoeften van zijn zonen, maar eerder op zijn eigen behoeften.

Tijdens de bezoeken, merkten we hoe ongeschikt de moeder was met haar kinderen. Ze was in een intense fysieke fusie met Slimane. Ze wisselde van de ene stemming naar de andere, zonder dat de kinderen het konden verwachten. Ze ging van euforie naar intense woede, zonder duidelijke reden. Uiteindelijk merkten we dat de kinderen, vooral Slimane, op hetzelfde ritme trilden als hun moeder. Toen het goed ging met zijn moeder, en ze een zekere stabiliteit vertoonde, was het hetzelfde voor Slimane. Anderzijds, toen zijn moeder zich in een fase van instabiliteit en psychose bevond, maakte Slimane ons veel zorgen en ontwikkelde hij ernstige

stoornissen. Hij vertelde ons meerdere malen 'dat zijn hoofd in brand stond'. Naar aanleiding van deze waarnemingen vroegen wij om een vermindering van het aantal contacten en bezoeken in een beveiligde ruimte te organiseren, buiten de instelling omdat mevrouw zo in conflict met de instelling was dat het de kinderen in een loyaliteitsconflict bracht. Ondanks onze argumenten en onze zeer verontrustende waarnemingen, besloot de rechter de bezoeken eenmaal per week te behouden. Deze bezoeken vinden plaats in een ontmoetingsruimte, maar er wordt niet erg streng toezicht gehouden, ondanks ons duidelijke verzoek om een strikt gemediatiseerd bezoek te organiseren. Eén werknemer is in de kamer aanwezig, maar is verantwoordelijk voor meerdere bezoeken tegelijk. Hij is dus niet aanwezig aan de zijde van Slimane en Mohamed om mevrouw in haar stemmingswisselingen in toom te houden, of om de paranoïde of beledigende toespraken van mevrouw tegenover de instelling onder controle te houden. Sinds deze bezoeken hebben we een aanzienlijke achteruitgang van de twee kinderen vastgesteld, zozeer zelfs dat we ons afvragen of ze niet moeten worden doorverwezen naar een gespecialiseerde dienst voor gedrags- en persoonlijkheidsstoornissen. De kinderen vertelden ons zelfs dat ze er niet gerust op waren om alleen naar hun moeder op bezoek te gaan, zonder onze aanwezigheid.

Mijn collega's vertelden mij dat zij Mohamed en Slimane nog nooit zo stabiel en geruststellend hadden gezien als tijdens de lockdown, een periode waarin geen fysiek contact met hun moeder mogelijk was. Deze vaststelling bevestigt eens te meer dat ouder-kind contact in sommige situaties schadelijk kan zijn voor de ontwikkeling van het kind.

Welke niveaus van de ideologie zijn hier herkenbaar/spelen een rol in deze situatie?

Ik merk in deze situatie dat het heel moeilijk is om de anderen de realiteit van de moeilijkheden van deze moeder te doen inzien. In feite presenteert zij zich zeer goed, en kan soms een beeld geven van een volkomen adequate en capabele moeder. Ze heeft ook een diploma in psychologie, wat de rechter op een of andere manier lijkt gerust te stellen. Niettemin hebben mijn collega's, die nu een paar jaren nauw met deze moeder hebben samengewerkt, bij vele gelegenheden kunnen constateren hoe instabiel deze moeder is en hoe zij leed aan steeds terugkerende psychotische episoden. Deze moeilijkheid om de echte moeder te zien houdt ongetwijfeld verband met het geïdealiseerde beeld dat wij allen van moeders hebben, en dat de interveniënten op haar projecteren. Wanneer de moeder hen enkele redenen geeft om deze projectie te bevestigen, worden de hulpverleners of de rechter gerustgesteld door het fictieve beeld dat zij weerspiegelt en zijn zij niet langer in staat verder te kijken.

Ook het juridische aspect van het belang van familiebanden speelt hier een belangrijke rol. Aangezien de wet de instandhouding van de banden beschermt, zijn wij er niet in geslaagd een vermindering van het contact van de rechter te verkrijgen, ondanks talrijke voorbeelden van verontrustende interacties tussen de moeder en haar kinderen, en ondanks talrijke verontrustende waarnemingen van de regressie van de kinderen. Onze wetten zijn namelijk niet gericht op de klinische ontwikkeling van het kind, waardoor het soms niet mogelijk is de contacten te beperken, waardoor de kinderen zich positief zouden kunnen ontwikkelen. Onze wetten bepalen ook dat elk toezicht op bezoeken sterk gerechtvaardigd en beargumenteerd moet zijn, en daarom konden wij geen strikt toezicht op bezoeken voor Slimane en Mohamed krijgen. Als gevolg daarvan worden deze twee jongens elke week een uur lang geconfronteerd met paranoïde en psychotische uitingen van hun moeder, en hebben zij geen enkele manier om zichzelf te beschermen.

Welke gevolgen heeft deze ideologie in deze situatie gehad?

Ten eerste heeft de ideologie belangrijke gevolgen voor de kinderen in deze situatie. Aanhoudend wekelijks contact, zonder toezicht, heeft gevolgen voor de ontwikkeling van de jongens. Zij vertonen verschillende symptomen die verergeren als zij de moeder regelmatig zien: agressiviteit, gedragsproblemen, seksueel getint gedrag, grote leerproblemen en voor Slimane ook enkele persoonlijkheidsproblemen. Wij vragen ons af of de jongens niet aan een trauma van psychische mishandeling lijden, een dat zij elke week hun trauma herbelevan wanneer zij hun moeder zien, wat leidt tot een verergering van de symptomen. Zelfs wanneer de moeder stabiel en adequaat is, vragen wij ons af of de kinderen geen angstaanjagende hallucinaties op hun moeder projecteren. Het is al verschillende keren voorgekomen dat Mohamed bij zijn terugkeer van zijn bezoek aan enuresis (bedplassen) of encopresis (ontlasting) lijdt, welbekende symptomen van trauma.

Ten tweede, heeft het ook aanzienlijke gevolgen voor de mama. Gezien wat wij aan l'Estacade waarnemen, lijkt het ons steeds duidelijker dat mevrouw aan een zekere geestesziekte lijdt. Inderdaad, haar psychoses en haar paranoïde toespraken komen chronisch terug. Maar ondanks de waarnemingen die wij doorgeven, zijn veel van de interveniënten niet in staat haar pathologie te diagnosticeren. Ze zien haar permanente onbekwaamheid, dat te wijten is aan persoonlijkheidsstoornis, niet. In feite verhindert dit haar sterk om de behoeften van haar kinderen op de eerste plaats te stellen en haar emoties en impulsiviteit onder controle te houden. Zonder in staat te zijn haar moeilijkheden op een duurzame en chronische manier te categoriseren, zal het ook onmogelijk zijn een project op lange termijn voor deze kinderen te bedenken. In feite hebben sommige professionals nog steeds hoop in haar vermogen om te evolueren, met intensief opvoedingsbegeleiding. De ideologie van de band weerhoudt

sommige hulpverleners ervan haar onbekwaamheden te erkennen en ze in verband te brengen met haar psychische ziekte. Ze kan alleen gezien en erkend worden als een moeder die opvoedkundige hulp nodig heeft. Zij wordt niet erkend als iemand met een psychiatrische ziekte, voor wie elke vooruitgang door haar ziekte in het gedrang lijkt te komen.

DUBOIS

Het verhaal van Maxime en Kelly Dubois is in sommige opzichten vergelijkbaar met dat van Amar en Khaled. Ik zal het dus niet in detail beschrijven, maar het is interessant te beseffen dat deze verhalen geen geïsoleerde gevallen zijn, en dat vele situaties aan l'Estacade vergelijkbaar zijn. Maxime (4) en Kelly (7) zijn het 5e en 6e kind van een gezin van 7 broers en zussen (die allen dezelfde moeder hebben maar verschillende vaders). Hun oudere broers en zussen werden allemaal geplaatst. Hun kleine broertje, Mattis, 1 jaar oud, is nog thuis bij zijn moeder. Hij heeft dezelfde vader als Maxime en Kelly. Deze twee kleintjes bleven tot vorig jaar thuis, ondanks het feit dat hun oudere broers en zussen alle vier werden geplaatst wegens ernstige verwaarlozing en mishandeling van de ouders. Zij kwamen naar l'Estacade na jaren van thuisbegeleidingsdiensten, waarin de moeilijkheden van de ouders niet evolueerden.

Sinds de aankomst van de kinderen proberen wij samen te werken met de ouders, die gescheiden zouden moeten zijn, maar ons openlijk vertellen dat zij elkaar nog steeds zien. Er was inderdaad een scheidingsmaatregel besloten na verklaringen van seksueel misbruik door Mia, de oudere zus van de kinderen, die door haar stiefvader (de vader van Maxime en Kelly) seksueel werd misbruikt. Niettemin is het duidelijk dat de ouders nog steeds contact met elkaar hebben, aangezien uit deze relatie een laatste kind is geboren.

Ondanks talrijke gesprekken stellen wij vast dat het zeer moeilijk, zo niet onmogelijk is om met deze ouders te werken. Geen van beiden is immers in staat zichzelf in vraag te stellen en de redenen te begrijpen die tot de plaatsing hebben geleid. Een verstandelijke beperking werd trouwens erkend voor deze moeder. Er is echter sprake van grote nalatigheid en fysiek geweld: geen medische follow-up (de kinderen kwamen aan met tientallen gaatjes in hun tanden, Kelly kwam aan met een haarinfectie als gevolg van de hoeveelheid luizen), herhaaldelijk gebrek aan voedsel (Maxime werd gevonden terwijl hij de uitwerpselen van zijn hond at), groot gebrek aan hygiëne, geen van de kinderen was op school, zware fysiek geweld door de vader... Door de verstandelijke beperkingen van de ouders en hun moeilijkheid om de zin van onze verzoeken te begrijpen, zou het opvoedkundig werk rond de primaire behoeften van het kind waarschijnlijk nooit kunnen leiden tot blijvende veranderingen in hun manier van zijn.

Bovendien hadden veel hulpverleners ditzelfde werk al verscheidene jaren geprobeerd, zonder enig kwalitatief resultaat.

De kwestie van seksueel misbruik is altijd zeer aanwezig geweest in deze situatie. Maxime vertoonde inderdaad seksueel getint gedrag, en Kelly kon zeggen dat "papa me tussen de benen aanraakte". Deze kwestie werd voor de rechter gebracht, maar zonder bewijs besloot de rechter het contact tussen de kinderen en hun vader te behouden. Tot op de dag dat Maxime last kreeg van encopresis tijdens een bezoek, in het bijzijn van zijn vader. De vader wilde Maxime vervolgens op het toilet omkleden, waarna Maximes gedrag tijdens het bezoek zeer verontrustend werd: teruggetrokken, angstig, enz. Na deze episode, nam Maxime's seksueel gedrag toe. Daarom hebben wij gevraagd om het contact met de vader op te schorten. Enkele weken later meldde Maxime ons dat zijn vader en broers Kelly en hem hadden verkracht, waarna het parket tussenbeide kwam en een onderzoek werd ingesteld. Kelly kon Maxime's woorden bevestigen, maar zweeg over haar ervaringen, ook al hebben we weinig twijfel. De kinderen zeggen ook dat mama ervan wist en papa liet doen.

Geconfronteerd met deze verklaringen, blijven wij zeer bezorgd over de jongste. Gezien het verhaal loopt hij namelijk het risico geconfronteerd te worden met ernstige verwaarlozing en fysiek en seksueel misbruik. Maar ondanks de voorgeschiedenis die reeds twintig jaar de moeilijkheden van de ouders kon aantonen, besloot de rechter Mattis voorlopig thuis te laten.

Welke niveaus van de ideologie zijn hier herkenbaar/spelen een rol in deze situatie?

Het institutionele niveau van ideologie is in deze situatie sterk aanwezig. Hoewel reeds 6 kinderen geplaatst zijn geweest wegens ernstige verwaarlozing, fysiek geweld en vermoedens van seksueel misbruik, blijft het jongste kind nog thuis wonen. Het blijkt dat de rechter vond dat de moeder recht had op een zevende kans. De gevolgen van verwaarlozing en mishandeling tijdens de eerste levensmaanden van een kind zijn echter welbekend, maar er lijkt sprake te zijn van een zekere ontkenning van de wetenschap. Toen wij deze beslissing met de thuisbegeleidingsdienst bespraken, deelden ook zij hun bezorgdheid en onbegrip. Volgens hen vond de rechter dat deze moeder een nieuwe kans verdiende, en dat het opbouwen van een band tussen deze moeder en haar kind essentieel was.

Wegens een wettelijk kader dat een plaatsing als laatste maatregel beschouwt, bleven deze kinderen thuis wonen tot zij 3 en 6 jaar oud waren. Dit zal onherstelbare gevolgen hebben voor

hun ontwikkeling. Ondanks thuisbegeleidingsdiensten die nooit tot kwalitatieve resultaten hebben geleid, was de rechter niet bereid of in staat om een plaatsing eerder te overwegen. Bovendien heeft deze plaatsing een terugkeer naar huis tot doel. Maar geen enkel van onze collega's gelooft dit. De onbekwaamheid schijnt inderdaad blijvend te zijn en van de orde van grote intellectuele beperkingen van de ouders. Andere lange termijn projecten voor deze kinderen, zoals adoptie (bij gebrek aan beschikbare pleeggezinnen), zijn echter nauwelijks denkbaar, omdat daarvoor eerst de ouders van hun rechten zouden moeten worden ontheven. En om een procedure tot ontzetting uit de ouderlijke macht in te leiden, is het allereerst noodzakelijk dat de rechter het blijvende en destructieve karakter van de moeilijkheden van de ouders inziet, hetgeen hier niet het geval lijkt te zijn.

Welke gevolgen heeft deze ideologie in deze situatie gehad?

Nogmaals, deze ideologie zal deze twee kinderen indirect vele jaren in het gezin hebben gehouden, met het idee deze moeder een nieuwe kans te geven en met het idee dat de natuurlijke omgeving van een kind in zijn gezin is, ongeacht de herhaalde nalatigheden en mishandelingen van de ouders. Dit principiële standpunt is er ook verantwoordelijk voor dat het jongste kind in het gezin blijft, ondanks het grote aantal beschuldigingen van mishandeling en misbruik. Dit zal een onomkeerbaar effect hebben op de ontwikkeling van deze kinderen.

Bovendien werd, zelfs nadat tot plaatsing was besloten, het onderhouden van banden en contact met beide ouders door de rechter als een prioriteit beschouwd. Pas na episodes van zeer zorgwekkend gedrag kon de rechter onze bezorgdheid aanhoren en stemde hij ermee in het contact met de vader voor korte tijd op te schorten. Door deze schorsing konden de kinderen vrijuit praten, en zij spraken over de vele misbruiken die zij thuis hadden meegemaakt. De ideologie van de band brengt soms de bescherming van de jeugd in gevaar, omdat zij leidt tot situaties waarin het kind tijdens regelmatige bezoeken geconfronteerd blijft worden met zijn misbruiker, waardoor hij niet kan spreken en zich niet kan bevrijden van het gewicht van zijn ervaring.

Bovendien heeft deze ideologie geleid tot een even schadelijke situatie voor de ouders. Omdat de beroepsbeoefenaars de langdurige onbekwaamheid van deze ouders niet konden of wilden inzien, werden jarenlang veel te hoge doelen voor hen gesteld. Wij hebben van deze ouders verwacht dat zij fundamenteel evolueerden in hun opvoedingsvaardigheden, zonder dat we bepaalde intellectuele beperkingen konden vaststellen die hen verhinderden dit doel te bereiken. Verder, aangezien de plaatsing elk jaar wordt herzien, worden deze ouders jaar na

jaar geconfronteerd met hun falen en hun blijvende onbekwaamheid, zonder dat zij in staat zijn iets te veranderen.

RENARD

Anton kwam een jaar geleden naar l'Estacade. Daarvoor was hij geplaatst in 'La Maison des Petits', een andere dienst van La Maison d'Enfants. Hij heeft een jongere broer, Kyle, die ook in 'La Maison des Petits' woont. Ze zijn nu al drie jaar geplaatst, en uit de verslagen van La Maison des Petits blijkt dat de moeder geen vooruitgang boekt en dat de situatie van Angel exact hetzelfde is dan in het begin. Mevrouw komt niet naar onze gesprekken en is niet regelmatig met haar bezoeken. De weinige keren dat zij komt, verklaart zij kwaad te zijn op de plaatsing, maar zij staat niet open voor een gesprek over de redenen van de plaatsing of over haar moeilijkheden. Ons team is nog steeds niet helemaal zeker van de redenen van de plaatsing vandaag, omdat samenwerken met haar onmogelijk is. Ze is erg gefocust op haar eigen moeilijkheden en richt zich nooit op haar kinderen. De laatste maanden komt ze steeds minder, zowel voor bezoeken als gesprekken. We merken dat ze andere prioriteiten heeft, ze kan niet langer voorrang geven aan Angel. De geschiedenis herhaalt zich nu al drie jaar, zij kan zich niet mobiliseren voor haar zonen en zij laat haar kinderen beetje bij beetje achter.

Om iets positiefs te kunnen bieden aan Anton, die niet profiteert van uitstapjes en weinig bezoek krijgt omdat zijn moeder onregelmatig is, dachten wij aan een peterschapsproject voor dit kind. Dit zou hem in staat stellen twee weekends per maand uit de instelling te komen en een betrouwbare en vertrouwensvolle relatie met een volwassene te ervaren. Vooral omdat deze kleine jongen een enorm potentieel heeft, hij is zeer intelligent en nieuwsgierig en profiteert enorm van de individuele momenten met de volwassenen. Jammer genoeg kunnen we hem op l'Estacade niet veel individuele momenten bieden.

Meer dan twee jaar lang wilde het team van het kindertehuis met dit project beginnen, maar zij werden geblokkeerd door de weigering van de moeder. Aangezien de moeder nog steeds het ouderlijk gezag heeft, had zij immers het recht om zich tegen dit project te verzetten. Zij voelde zich bedreigd in haar rol als moeder en weigerde ons met het project te laten beginnen. Gedurende al die tijd toonde zij zich echter niet meer beschikbaar of regelmatig voor haar zoon. We zaten dus in een impasse: Anton wachtte in een instelling, zonder een betrouwbare moeder en zonder een plan voor de toekomst. De peterschapsdienst kon geen meter voor hem vinden totdat de ouder ermee instemde.

Welke niveaus van de ideologie zijn hier herkenbaar/spelen een rol in deze situatie?

Deze situatie is een goed voorbeeld van een juridische paradox. Deze moeder, die vier jaar lang heeft aangetoond niet in staat te evolueren en die haar kinderen geleidelijk aan achterlaat, heeft immers nog steeds het recht om belangrijke beslissingen te nemen in het leven van haar zonen. Zij laat ons duidelijk merken dat zij niet in staat is zich te richten op de behoeften van haar kinderen, maar wij geven haar de bevoegdheid beslissingen te nemen in hun belang.

Welke gevolgen heeft deze ideologie in deze situatie gehad?

In deze specifieke situatie verhindert dit ons projecten uit te voeren die Anton veel goeds zouden kunnen brengen. Bovendien erkent de rechter niet dat Anton achtergelaten wordt door zijn moeder, waardoor hij in een ondraaglijke wachtsituatie zonder toekomstperspectief verkeert. Dit kleintje kan vandaag op niemand rekenen, en wij kunnen geen projecten op lange termijn voor hem bedenken omdat de rechter ons vraagt te proberen mevrouw te mobiliseren in plaats van na te denken over een pleeggezin of andere projecten.

De ideologie verhindert de hulpverleners en rechter te horen en te begrijpen dat deze moeder niet in staat is zich voor haar kinderen in te zetten. Wij stellen haar waarschijnlijk al jaren te hoge eisen, die zij niet kan bereiken, en dit moet deze moeder confronteren met haar herhaalde onbekwaamheid.

KRITISCHE REFLECTIES EN AANBEVELINGEN

Ik heb veel onderzoek gedaan naar auteurs die zich al met dit onderwerp hebben beziggehouden. Tot mijn grote verbazing en ondanks vele opzoekingen heb ik geen Belgische bron gevonden. In andere landen, zoals Frankrijk of Canada, werd dit onderwerp echter vrij veel bestudeerd. Ik vroeg me af waarom niemand dit werk in België had begonnen, terwijl het na 6 maanden stage al essentieel leek gezien de vaststellingen op het terrein. Is het omdat we in België minder "extreme" meningen durven te uiten? Over het algemeen vinden we in België graag compromissen, om iedereen tevreden te stellen. Of is het gewoon een onbekend onderwerp? Hoe meer ik onderzocht, hoe meer ik besepte dat dit een zeer delicaat onderwerp is. Het gaat inderdaad in tegen wat de meerderheid van de samenleving als "natuurlijk" beschouwt. Door deze controversen aan te kaarten, durf ik bovendien een fundamentele en breed gedeelde waarde van de samenleving aan te raken: het gezin. Ik wil benadrukken dat ik deze fundamentele waarde niet in twijfel trek, en ik blijf ervan overtuigd dat het gezin in verreweg de meeste gevallen de gunstigste omgeving blijft voor de ontwikkeling van een kind. Toch zou ik willen spreken voor de kleine meerderheid van kinderen (dat zijn duizenden kinderen per jaar) die opgroeien met psychotische, psychiatrische, ziekelijk gewelddadige, mishandelende of verwaarlozende ouders. Onze wetten en ons systeem stellen ons vandaag niet in staat deze kinderen voldoende te beschermen. Onder andere vanwege een ideologie die wijdverbreid en geworteld is in onze samenleving: een sacralisatie van biologische of existentiële familiebanden.

Dit werk is niet bedoeld om de ideologie van de plaatsing te preken, in tegenstelling tot de ideologie van de banden. Maar het wil een nieuw perspectief bieden, een nieuwe benadering van jeugdbescherming, om situaties van chronische of permanente dysparentaliteit te kunnen vaststellen, en deze kinderen nieuwe toekomstperspectieven te bieden.

Om beter te begrijpen waar deze ideologie vandaan komt, wilde ik een samenvatting geven van het werk van de voorstanders van dit idee. Maar ondanks veel onderzoek kon ik geen enkele studie of onderzoek vinden waarin werd betoogd dat een kind absoluut zijn biologische ouders nodig heeft om goed op te groeien. Maar tijdens mijn stage heb ik echter meermaals kunnen vaststellen dat dit idee wijdverbreid is en verankerd is in de samenleving. Het lijkt dus erop dat dit idee gebaseerd is op een bepaalde waarde, of een maatschappelijke norm: die van het opgroeien in een gezin met de biologische ouders. Maar dit idee is niet gebaseerd op enige studie of onderzoek dat is gedaan, noch op enige onderbouwde conclusies van een deskundige.

Tijdens het schrijven van dit eindwerk, en gedurende mijn zes maanden stage, realiseerde ik me dat ideologie helaas niet het enige probleem was met het systeem. Uitgaande van dit onderwerp werden vele andere disfuncties en tekortkomingen duidelijk. Ik realiseerde me dat al deze verschillende problemen met elkaar verbonden waren, en elkaar versterkten. Ligt de ideologie aan de basis van deze problemen, of is het andersom? Ik heb geen antwoord op deze vraag gevonden, maar het lijkt in ieder geval duidelijk dat alles met elkaar samenhangt, en dat de ideologie zowel gevoed wordt, als tegelijkertijd de andere disfuncties voedt. Ik geloof dus niet dat door de ideologie te deconstrueren, alle gebreken van het systeem zullen worden opgelost. Maar het kan er wel toe leiden dat de andere problemen ter discussie worden gesteld en worden aangepakt, hetgeen kan leiden tot een algehele hervorming van het systeem. Ik zal hieronder op enkele van deze tekortkomingen nader ingaan, en een aantal hervormingen en aanbevelingen doen om ze aan te pakken.

1) De discussie over het onderwerp openen

Hoewel de meeste veranderingen op structureel niveau moeten worden doorgevoerd, zijn sommige acties mogelijk op microniveau, als sociale werker, hulpverlener of zelfs als burger. Dit onderwerp, dat in België nog zeer weinig ter discussie lijkt te staan, verdient besproken en verdedigd te worden. De beste manier om het debat over dit onderwerp te openen is erover te praten, de mensen bewust te maken van deze kwestie en zichzelf zo goed mogelijk te informeren. Daar is waarschijnlijk moed voor nodig, want deze controversie kan op veel weerstand stuiten. Maar als het om de bescherming van een kind gaat, is het de moeite waard om je mening op assertieve wijze te laten gelden en het debat over deze gevoelige kwestie te openen. Als deze reflectie zich beetje bij beetje opent, in de sociale en juridische wereld maar ook in de maatschappij in het algemeen, kan er een verandering komen. Het grootste probleem vandaag is dat dit onderwerp "taboe" is, niemand praat erover of slechts heel weinig, en geen enkel Belgisch onderzoek of studie heeft het onderwerp vermeld. Dus misschien moeten wij, als sociale werkers, of gewoon als burgers, de reflectie over dit onderwerp openen in de hoop dat het op lange termijn tot meer structurele veranderingen zal leiden?

2) Opleidingen verbreden

Er is een groot gebrek aan opleiding en kennis over dit onderwerp in het veld, vooral op het niveau van justitie. Noch rechters, noch kinderrechtsadvocaten zijn immers verplicht enige opleiding te volgen, hoe minimaal ook, over kinderonwikkelingspsychologie, gehechtheidstheorie of jeugdtrauma's. Toch zullen deze actoren een zeer belangrijke rol spelen bij de beslissing over wat zij in het belang van het kind achten. Maar hoe kunnen zij in het belang van het kind handelen als zij niet weten wat een kind nodig heeft om te groeien en zich te

ontwikkelen? Als deze beroepskrachten zich uitsluitend baseren op de teksten van de wet en de decreten, ligt het voor de hand dat zij de richting uitgaan van het in het gezin houden van het kind of het onderhouden van de banden. Maar ook sociale werkers in het veld hebben een gebrek aan opleiding over dit onderwerp. In feite wordt dit onderwerp niet behandeld in de cursussen die op hogescholen worden aangeboden, en de familiebanden worden vaak voorgesteld als essentieel voor de ontwikkeling van het kind. Toen ik bij l'Estacade aankwam, had ik dit idee nooit in twijfel getrokken. Het is pas door discussies met mijn collega's, door het lezen van door hen aanbevolen boeken en door mijn eigen onderzoek dat ik bepaalde situaties vanuit een ander gezichtspunt ben gaan bekijken. Tijdens mijn stage heb ik dit gebrek aan kennis zelfs herhaaldelijk kunnen vaststellen. Wij bespraken de ideologie van de familieband met verschillende professionals, die vreemd waren aan het begrip. Zij verdedigden koste wat het kost het kind in het gezin te houden, of de frequentie van de bezoeken te verhogen, en weigerden te luisteren naar onze klinische observaties van het kind dat in aanwezigheid van zijn ouders leed. Er is nog een lange weg te gaan om deze ideologie te deconstrueren, maar het zou kunnen beginnen met opleidingen, of op zijn minst reflectiegroepen over dit onderwerp.

3) Herziening van de teksten van de wet en het decreet

Aangezien rechters zich moeten baseren op de wet, en maatschappelijk werkers op het decreet, lijkt het van belang deze teksten te herzien om zich te concentreren op klinische waarnemingen van het kind, in plaats van op een ideologie. Indien in deze juridische teksten begrippen als gehechtheidstheorie en kinderontwikkeling worden geïntegreerd, kunnen de begrippen belangen en welzijn van het kind immers concreter, of althans minder vaag worden.

Quebec heeft de concepten van de kinderontwikkeling en de gehechtheidstheorie in zijn wetgeving geïntegreerd. In hun wetten over jeugdbescherming worden voortdurend twee concepten gebruikt: een kind wiens veiligheid of ontwikkeling in gevaar is. Het begrip ontwikkeling is even belangrijk als het begrip gevaar. Daaraan moet het begrip zorgvuldigheid worden toegevoegd, teneinde de bescherming van het kind te waarborgen: aangezien het tijdsbegrip van een kind verschilt van dat van volwassenen, moet de beslissing erop gericht zijn de continuïteit van de zorg en de stabiliteit van de levensomstandigheden te waarborgen. Er wordt gesteld dat het soms in het belang van het kind is om niet met zijn ouders te communiceren. Ook wordt duidelijk gemaakt dat, indien de veiligheid en de ontwikkeling van het kind in gevaar komen, het gebruik van pleegzorg tot het kind meerderjarig is of adoptie kan worden overwogen. Verder is een hoofdstuk gewijd aan de betekenis van tijd voor kinderen: "Emotionele banden worden in de loop van de tijd opgebouwd, in de tijd van aanwezigheid van de gepersonaliseerde ouderlijke figuren, zij worden verzwakt en zelfs verbroken bij afwezigheid. De tijd van het kind is niet die van de volwassene. Voor het kind is tijd een factor

van angst en tijd moet worden beschouwd als een fundamenteel element in zijn ontwikkeling. Er is ook de tijd die verloren gaat in het ongewisse wachten op een beslissing, de tijd van tijdelijke plaatsingen, de tijd van administratieve vertragingen. Dit zijn allemaal opgeschorte tijden waarin het kind last heeft van angst. Er is ook onthechtingstijd wanneer het kind zijn of haar emotionele herkenningspunten te lang verliest. Erger nog is het verlies van hechtingscapaciteit wanneer er geen blijvende emotionele registratie is met een significante volwassene of wanneer er geen continuïteit is maar een opeenvolging van momenten met een opeenvolging van mensen. De behoefte aan interventies moet beantwoorden aan het tijdsbesef van het kind waaraan het systeem, dat de aanspraak heeft het te beschermen, zich moet aanpassen. Kortom, we moeten ons afstemmen op de psychische klok van het kind.” (Loi sur la protection de la jeunesse, Québec)

In België daarentegen zijn de wetteksten meer gericht op de relatie van het kind met zijn ouders en is bedoeld om de rechten van de ouders veilig te stellen, terwijl ook wordt getracht het kind te beschermen. De vraag die dan steeds weer naar voren komt, is "hoe kunnen wij ervoor zorgen dat het kind bij zijn of haar familie blijft of daar zo snel mogelijk naar terugkeert als het in een tehuis geplaatst moest worden?". De duur van de beslissing mag, ongeacht de opvoedkundige maatregel of de plaatsing van het kind, niet meer dan één jaar bedragen. Zij kan bij een met redenen omkleed besluit worden verlengd. De jeugdrechter moet steeds trachten de steun van het gezin voor de voorgenomen maatregel te verkrijgen, en waar mogelijk moet de minderjarige in zijn of haar huidige omgeving worden gehouden. Indien het nodig is geweest het kind buiten het ouderlijk huis te plaatsen, behouden de ouders het recht op briefwisseling en het bezoekrecht. De wet blijft een wet van hulp en bijstand aan ouders, veel meer dan een wet die minderjarigen hun behoeften garandeert.

Door de wetgeving en het decreet te richten op de ontwikkeling van het kind en de gehechtheidstheorie zullen professionals beslissingen kunnen nemen op basis van klinische waarnemingen van het gedrag en de ontwikkeling van het kind, en zullen zij het belang van het kind beter kunnen definiëren en begrijpen, in plaats van beslissingen te nemen op basis van dogmatische ideeën.

4) Duidelijke doelstellingen bepalen en evaluatiesystemen opzetten

Vandaag de dag zijn er maar weinig duidelijke doelstellingen in de jeugdzorg, en er wordt bijna niet geëvalueerd. Enerzijds worden de ouders geen specifieke doelstellingen in de tijd

meegegeven, wat leidt tot situaties waarin sommige ouders 5 of 10 jaar lang worden begeleid zonder dat hun situatie verandert. Terwijl de bemiddelaars besluiten de ouders een derde of vierde kans te geven, zijn het de kinderen die daarvan de gevolgen ondervinden. In deze periode kan geen duidelijk langetermijnproject worden vastgesteld, en de kinderen blijven vaak met hun inadequate ouders geconfronteerd. Gezien het belang van de eerste levensjaren (of - maanden) van een kind voor zijn of haar toekomstige ontwikkeling, roept dit systeem vragen op.

Bovendien zijn er geen instrumenten om het veranderingspotentieel van de ouders te beoordelen. Er zijn geen geformaliseerde criteria of instrumenten in België om het veranderingspotentieel van de ouders te beoordelen en hoe lang kan worden geprobeerd die steun te bieden zonder risico voor de ontwikkeling van het kind. Dit wordt gedaan in andere landen, zoals Quebec. Hoewel deze instrumenten zeker voor discussie vatbaar zijn, zouden zij de beoefenaars een middel kunnen bieden om chronische of langdurige onvermogen vast te stellen, en aldus te beslissen over passende maatregelen om de ouders en het kind te steunen. In België kunnen sommige beoordelingen van het ouderschap worden uitgevoerd door specifieke structuren, maar het concept van langdurige of chronische onvermogen is niet wijdverbreid en deze diagnose is niet gestandaardiseerd.

Meer in het algemeen zijn er zeer weinig evaluaties of studies van de jeugdzorg. Maatregelen worden dus genomen op grond van wat de rechter in het belang van het kind acht, zonder dat hij over objectieve gegevens beschikt waarop hij zich kan baseren. Sommige rechters pleiten er daarom voor het kind in het gezin te houden, terwijl andere voor plaatsing kiezen. De genomen maatregelen lijken willekeurig te zijn en af te hangen van de waarden en opvattingen van de rechter. Afhankelijk van de rechter is het niet ongebruikelijk dat wij ons discours aanpassen om onze mening beter te laten horen, omdat wij de voorkeuren van elke rechter kennen. Deze vaagheid stelt sommige rechters in staat hun beslissingen te baseren op bepaalde ideologieën of waarden, in plaats van op objectief gekwantificeerde resultaten. Ik denk dat het interessant zou zijn een grootschalige studie uit te voeren om het effect te meten van bepaalde maatregelen (bijv. het kind in het gezin houden, plaatsing, al dan niet onderhouden van bezoeken, verminderen van bezoeken, enz). Dit zou kunnen helpen om bepaalde vooropgezette ideeën te ontcrachten, of op zijn minst het effect te verduidelijken dat bepaalde maatregelen kunnen hebben. Vandaag zien we dat jeugdbescherming transgeneratieel lijkt te zijn. Helaas herhaalt de geschiedenis zich in veel families. Het lijkt duidelijk dat iets in het huidige systeem niet werkt, of in ieder geval niet goed genoeg. Moeten wij daarom niet de tijd nemen om ons huidige systeem te evalueren, de voordelen, maar vooral ook de disfuncties ervan te begrijpen, en bepaalde vooroordelen die vandaag de dag wijdverbreid zijn, te deconstrueren (of niet)?

5) Vaker een beroep doen op ontzegging van de ouderlijke macht

Vandaag de dag behouden ouders, zelfs in gevallen van zeer ernstige mishandeling of seksueel misbruik, over het algemeen hun ouderlijk gezag. De procedures voor de ontzetting uit het ouderlijk gezag zijn namelijk zwaar en tijdrovend, reden waarom de meeste betrokkenen er niet eens aan denken. Maar wat voor zin heeft het om het ouderlijk gezag over te laten aan een ouder die chronisch of permanent onbekwaam is? Kunnen wij werkelijk geloven dat wij een kind beschermen door het onder het gezag te laten van een psychotische of ziekelijke mishandelende ouder? Zelfs indien dit kind wordt geplaatst, lijkt het mij logisch dat een maatregel tot ontzetting uit het ouderlijk gezag de volgende stap in zijn bescherming zou kunnen zijn, omdat deze maatregel hem ook zou beschermen tegen een eventuele terugkeer van zijn ouder in de toekomst. Een ontzetting betekent niet noodzakelijk een verbreking van alle banden, maar maakt het alleen mogelijk het kind maximaal wettelijk te beschermen. Het handhaven van het ouderlijk gezag voor extreem mishandelende of psychisch zieke ouders verhindert vandaag aan andere levensprojecten voor het kind te denken. In feite is er in België een groot tekort aan pleeggezinnen, maar een enorm aanbod aan adoptiegezinnen. Helaas kunnen deze kinderen niet profiteren van de omgeving van een adoptiegezin, omdat de ouders niet van hun rechten zijn beroofd. Moeten we de procedures voor de ontzetting uit de ouderlijke macht dan ook niet herzien, en deze vergemakkelijken in gevallen van extreme dysparentaliteit?

6) Een onafhankelijk federatie oprichten om in dialoog te gaan met beleidsmakers

Voor sociale werkers in het veld is het nu moeilijk om waarnemingen uit het veld door te geven aan beleidsmakers. Er bestaan weliswaar enkele structuren voor reflectie rond jeugdbescherming, maar die zijn niet erg toegankelijk of bekend. Ik weet dat er verschillende commissies zijn die rechtstreeks uit de Service d'Aide à la Jeunesse komen, maar veldwerkers vertellen mij dat deze nog vrij ver van het veld staan en uit hooggeplaatst personeel bestaan. Alle vaststellingen die in dit eindwerk worden gedaan, worden ongetwijfeld gedeeld door een groot aantal veldwerkers. Maar omdat zij niet kunnen worden doorgegeven aan een onafhankelijke federatie of een structuur die een brug slaat tussen het veld en de politiek, worden deze opmerkingen zelden gehoord en leiden zij dus zelden tot verandering. Moet er niet een soort federatie van jeugdzorgwerkers worden opgericht om het woord namens hen te voeren en de dialoog met de politiek aan te gaan?

BESLUIT

Moeten de existentiële banden worden onderhouden of niet? Aan het einde van dit eindwerk lijkt het totaal onmogelijk om een algemeen en definitief antwoord te geven. Wat uit de theorie en de casussen blijkt, is dat het van essentieel belang is per geval te werken, om de situatie van elk kind te beoordelen vanuit zijn specifieke behoeften en wat in zijn beste belang is. Het is om, verre van puur ideologische verklaringen, na te denken over wat het evenwicht en de ontwikkeling van het kind vereisen en dienovereenkomstig te handelen, zelfs als het tegen de vooropgezette ideeën ingaat (Trémintin, 2003).

Wat duidelijk lijkt uit dit werk is dat een bepaalde ideologie van de band wel degelijk bestaat in België en een belangrijke rol speelt in de besluitvorming van maatregelen in de jeugdzorg. Deze ideologie situeert zich zowel op juridisch en institutioneel niveau als, in ruimere zin, in de samenleving in het algemeen. Op juridisch niveau dringen zowel de nationale wetten als de internationale verdragen aan op preventief werk en het in het gezin houden van het kind. Plaatsing of scheiding van het gezin moet de uitzondering blijven en is een laatste redmiddel. Bovendien moet deze maatregel, zelfs in het geval van een uitzonderlijke plaatsing, tot doel hebben het kind zo spoedig mogelijk opnieuw in het gezin te integreren. Deze maatregel wordt dus elk jaar opnieuw bekeken en de banden tussen het kind en de ouder moeten worden gehandhaafd, behalve in extreme en uitzonderlijke gevallen. Deze uitzonderingen zijn niet duidelijk omschreven, maar de ervaring van mijn stage leert mij dat zelfs gevallen van ernstig misbruik of verwaarlozing niet altijd een geldige reden zijn om het contact te beperken of het kind uit het gezin te verwijderen, althans niet snel genoeg.

Voorts moeten de belangen van het kind voorrang krijgen bij elke maatregel die wordt genomen, zelfs wanneer de belangen van het kind strijdig zijn met de belangen van anderen (bv. de ouders). Toch blijkt zowel uit de theorie als uit de praktijk dat het belang van het kind nog steeds onvoldoende voorop staat en dat het belang van de ouders vaak nog te zwaar weegt. Het feit dat de wetgeving is gericht op de ouder-kindrelatie en niet op de klinische toestand en ontwikkeling van het kind, belet de professionals immers de belangen van het kind te definiëren in termen van gehechtheidstheorieën en kinderontwikkelingspsychologie. Toch zijn deze theorieën welbekend en uitgebreid bestudeerd. Het lijkt erop dat er een zekere ontkenning van de wetenschap is in onze wetten en onze praktijken op het gebied van jeugdbescherming. Zolang het belang van het kind niet wordt gedefinieerd als zijn veiligheid en de bescherming van zijn intellectuele en emotionele ontwikkeling, hetgeen impliceert dat zo nodig moet kunnen worden gezorgd voor stabiele, betrouwbare, solide en veilige banden met andere personen dan de biologische ouders, zal geen enkele wijziging van het kindbeschermingssysteem nuttig zijn (Berger, 2004).

Institutioneel gezien, in het licht van het wettelijk kader en de in de maatschappij verankerde normen en waarden, is het voor sociale werkers dan ook moeilijk om aan een scheiding of een verbreking van het contact te denken. Dit wordt inderdaad ervaren met een groot schuldgevoel en een indruk van mislukking. Hulpverleners identificeren zich ook vaak massaal met het lijden van de ouders ten nadele van de identificatie met het lijden en de angst van het kind.

Ook al hebben de laatste jaren enkele hervormingen plaatsgevonden in de richting van het belang van het kind, het lijkt duidelijk dat deze ideologie nog steeds sterk aanwezig is. Het is vanzelfsprekend niet zonder gevolgen voor de ontwikkeling en het welzijn van duizenden kinderen per jaar. Het systeem biedt onvoldoende bescherming aan kinderen die worden geconfronteerd met ouders die lijden aan chronische of permanente ouderlijke onbekwaamheid. Het gaat hier niet om tijdelijke opvoedkundige onbekwaamheden, maar om ouders die psychiatrisch ziek zijn of gewoon niet in staat zijn te veranderen, hoe graag ze dat ook zouden willen. In deze gevallen zullen alle opvoedkundige maatregelen op niets uitlopen en zal het kind nog jaren geconfronteerd worden met zijn ontoereikende ouders voordat eindelijk een scheidingsmaatregel kan worden overwogen. Aangezien de eerste levensjaren van een kind van essentieel belang zijn voor zijn goede ontwikkeling, is het duidelijk dat het uitstellen van een scheidingsmaatregel onomkeerbare gevolgen kan hebben en kan leiden tot ernstige vertragingen in de ontwikkeling, of zelfs gedrags- en persoonlijkheidsstoornissen. Maurice Berger (2004) vat het goed samen: “Het kinderbeschermingssysteem dat gevoed wordt door de ideologie van de band met het onderhoud in het biologische gezin, is niet alleen ineffectief maar ook schadelijk. Aanzienlijke psychologische schade met onomkeerbare gedragsstoornissen, leerproblemen en zelfs intellectuele beperkingen worden veroorzaakt door de routes die aan deze kinderen worden opgelegd (te laat terugtrekken, plaatsingsonderbrekingen, meerdere plaatsingen; ouder-kind ontmoetingen die niet omkaderd worden...)”.

Ik wil benadrukken dat ik de fundamentele waarde van het gezin of het fundamentele recht van een kind om op te groeien bij zijn of haar biologische ouders niet ter discussie stel. Toch wil ik met dit werk een nieuwe kijk geven op het begrip "belang van het kind" in situaties van “extreme dysparentaliteit” (Bonnevillie, 2018). Ik hoop langs deze weg de lezer tot nadenken te brengen over dit gevoelige onderwerp en een debat te openen over de ideologie van de band in België. Ik spreek in zekere zin de stem van duizenden kinderen die opgroeien met ouders die lijden aan ernstige psychiatrische en psychotische stoornissen, en die daardoor ernstig mishandelen of nalatig zijn. Ik ben van mening dat deze kinderen door ons huidige systeem niet voldoende worden beschermd, onder meer vanwege een zekere sacralisatie van het biologische gezin en de existentiële banden.

Dus als ik mijn oorspronkelijke vraag moet beantwoorden, zou ik zeggen dat ja, de ideologie van de existentiële banden brengt de jeugdhulp en de jeugdbescherming in België in moeilijkheden. De lezer kan zich afvragen welke bewijzen wij hebben dat in sommige gevallen de onvermogens van de ouders blijvend of chronisch zijn, of dat een scheiding of verbreking van de band in deze gevallen de beste oplossing zou zijn? Behalve de duizenden ervaringen op het terrein, is het moeilijk om vandaag iets te bewijzen, omdat er in België geen enkel onderzoek of studie over dit onderwerp is uitgevoerd. Maar het is duidelijk dat de jeugdbescherming in België vandaag geconfronteerd wordt met een verontrustende realiteit: de aantallen nemen elk jaar toe, de geschiedenis herhaalt zich van generatie op generatie, en ons systeem is een mislukking. Dus waarom geen andere mogelijkheden bedenken, de discussie openen en de taboes doorbreken? Hoe lang gaan wij nog bijdragen aan de productie van kinderen die niet in staat zijn te werken of van iemand te houden, en die waarschijnlijk voor altijd een last voor de samenleving zullen zijn?

REFERENTIELIJST

Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, V. N. (1989). *Het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind*.

https://www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/kinderrechtenverdrag_officiele_nederlandse_vertaling.pdf

Bass, D. & Stéphanoff, M. (2007). Introduction. De l'enfant objet des dysfonctionnements de sa famille à l'enfant objet des idéologies institutionnelles. Dans: Denise Bass éd., *Mélodrame et mélo-dit de la séparation*. ERES

Belga (2021, 24 april). *Les signalements d'enfants maltraités en hausse: "Dans certaines régions, les demandes explosent"*. lalibre.be. <https://www.lalibre.be/belgique/societe/les-signalements-d-enfants-maltraites-en-hausse-6083bd9cd8ad5816b4bf9154>

Berger, M. (2004). *L'échec de la protection de l'enfance*. Dunod

Berger, M. (2011). *Les séparations à but thérapeutique*. Dunod

Bonneville-Baruchel, E. (2018). Comprendre et accepter l'altération des liens parents-enfant pour protéger et prendre soin. *Médecine thérapeutique/Pédiatrie*, 21(4), 288-293.

Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss*. Basic Books

Burgerlijk wetboek. Artikels 371, 372, 373, 374, 375.

Cappon, E. (2019). *L'autorité parentale déléguée aux accueillants familiaux?* Jubel. <https://www.jubel.be/fr/lautorite-parentale-deleguee-aux-accueillants-familiaux/>

Coordination des ONG pour les droits de l'enfant (CODE) (2012). *Droits de l'enfant et relations enfants placés-familles*. https://www.lacode.be/IMG/pdf/ETUDE_2012_version_recto-verso_couv.pdf

Coordination des ONG pour les droits de l'enfant (CODE) (2013). *Placement d'enfants : droit de vivre en famille, droit d'être protégé ou le difficile équilibre en faveur des droits de l'enfant*. http://www.lacode.be/IMG/pdf/Analyse_CODE_droit_de_vivre_en_famille_droit_d_etre_protege.pdf

Coordination des ONG pour les droits de l'enfant (CODE) (2020). *Enfants placés et relations familiales: pour un meilleur respect des droits fondamentaux*. http://www.lacode.be/IMG/pdf/Le_droit_aux_relations_familiales_dans_les_situations_de_placement_-_CODE_-_EP_FINAL.pdf

Coppel, M., & Dumaret, A. C. (1995). *Que sont-ils devenus?: les enfants placés à l'Oeuvre Grancher: analyse d'un placement spécialisé*. Erès.

De Belgische Grondwet. Artikel 22.

Decré, H. (2020). *Meer kinderen en jongeren in de jeugdzorg, Esmee getuigt: "Ik was 7 toen ik in pleeggezin kwam, dat was een rollercoaster."* Vrtnews.be. <https://www.vrt.be/vrtnews/nl/2020/10/06/jeugdhulp>

Décret du 18 janvier 2018 portant le code de la prévention, de l'aide à la jeunesse et de la protection de la jeunesse. http://www.aidealajeunesse.cfwb.be/index.php?eID=tx_nawsecuredl&u=0&g=0&hash=e068f9a65cb9aff7182e4939369679bb5af63369&file=fileadmin/sites/ajss/upload/ajss_super_editor/DGAJ/Documents/code-AJ_WEB.pdf

De Maertelaere, G. (2020). *Contextuele hulpverlening*. [Cursus Bachelor Sociaal Werk, Erasmus Hogeschool]

Dispositif de concertation et d'appui aux Centre régionaux d'intégration. (2015). *Droits et obligations des parents et de leurs enfants dans la famille*. <https://discr.be/wp-content/uploads/FICHE-CONTENU-INFORMATIF-N%C2%B02-DROITS-ET-OBLIGATIONS-PARENTS-ET-ENFANTS-DANS-FAMILLE-JUILLET-2015.pdf>

Europees Hof voor de Rechten van de Mens, EHRM (1950). *Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens*. https://www.echr.coe.int/documents/convention_nld.pdf

Fédération Wallonie Bruxelles. (2017). *Aide à la jeunesse - Aide consentie et aide contrainte* [Dataset]. <https://statistiques.cfwb.be/aide-a-la-jeunesse/jeunes-en-difficulte-etou-en-danger/aide-consentie-et-aide-contrainte/>

Gore C. (2000). *Enfants délaissés, adoptions tardives en France et en Europe*. ESF

Guedeney, N. (2010). *L'attachement, un lien vital*. Editions Fabert.

Hrdy, S. B. (2000). *Mother nature: Maternal instincts and how they shape the human species*. Ballantine Books

Kinderrechtencoalitie Vlaanderen. (2018). *Alternatief rapport van de NGO's inzake de Rechten van het Kind in België: Over de naleving en de toepassing van het Verdrag*. <https://www.kinderrechtencoalitie.be/wp-content/uploads/2018/12/Alternatief-rapport-Kinderrechtencoalitie-2018-Nederlands.pdf>

Lambert, A. (2013). *La gestion des risques en protection de l'enfance: logiques d'action et quête de sens*. Presses de l'Université du Québec.

Lebigot, F. (2006). *Le traumatisme psychique*. Editions Fabert.

Le Devoir. (2003, 20 december). *Psychologie - Le lien familial en question*. <https://www.ledevoir.com/societe/sante/43379/psychologie-le-lien-familial-en-question>

Liébert P. (2015), *Quand la relation parentale est rompue : dysparentalité extrême et projets de vie pour l'enfant*. Dunod.

Loi sur la protection de la jeunesse, *Québec*.

Mathieu, G., & Rasson, A. C. (2013). L'intérêt de l'enfant sur le fil: réflexions à partir des arrêts de la Cour constitutionnelle en matière de filiation. *Journal des Tribunaux*, 23(6525), 425À436

Mouhot, F. (2003). Séparations parents/enfant: impact de l'âge des enfants sur leur évolution. *La psychiatrie de l'enfant*, 2(2), 609-629. <https://doi.org/10.3917/psye.462.0609>

Sellenet, C. (2008). Maintenir les liens parents-enfants en protection de l'enfance Du bon usage des visites médiatisées. *Revista de Cercetare și Intervenție Socială*, (22), 7-27.

Slots, G. (2020). *Gespreksvaardigheden & Methodisch Handelen 2*. [Cursus Bachelor Sociaal Werk, Odisee Hogeschool]

Soulé, M. & Noël J. (1971), *Psychiatrie de l'enfant*, vol. XIV, fascicule 2.

Steinhauer, P. D. (1996). *Le Moindre Mal*. Les Presses de l'Université de Montréal

Terr, L. C. (1995). Childhood traumas. *Psychotraumatology*, 301-320.

Trémintin, J. (2003). Faut-il brûler le livre de Maurice Berger ?. *Journal du droit des jeunes*, 230(10), 27-28. <https://doi.org/10.3917/jdj.230.0027>

Trémintin, J. (2003)b. *Maintien des liens*. Trem'site.
<https://www.tremintin.com/joomla/dossiers/2756-maintien-des-liens>

Tribunal de première instance, section jeunesse (affaires protectionnelles). (2019). *Les statistiques annuelles des cours et tribunaux, données 2019*. https://www.rechtbanken-tribunaux.be/sites/default/files/college/stat/2019/_pub2019_tpi-jeunesse.pdf

Vila, G. (2006). L'état de stress post-traumatique chez l'enfant. *Journal de Pédiatrie et de Puériculture*, 19(3), 97-100.

Waters, E., Weinfield, N. S., & Hamilton, C. E. (2000). The stability of attachment security from infancy to adolescence and early adulthood: General discussion. *Child development*, 71(3), 703-706.

Winnicott, D. W., Kalmanovitch, J., & Sauguet, H. (1969). *De la pédiatrie à la psychanalyse* (Vol. 7). Paris: Payot.

Youf, D. (2011). Protection de l'enfance et droits de l'enfant. *Études*, 12(12), 617-627.